бхб-ка им. Ленина
а 1-12 с

Массеш а мехкий пролетареш, вlашагlкхета!

СЕРДАЛО

Советски Союза Коммунистически парте Нохч-Гlалгlай обкома,
Нохч-Гlалгlай АССР Лаккхехьарча Советен Министрий Советен орган

(«СВЕТ») Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров Чечено-Ингушской АССР

Газет арадуьлл 1923 шера дегl ◆ ШОАТТА, 16 декабрь, 1972 шу. ◆ № 151 (8957). Мах 2 кап.

КПСС ЦЕНТРАЛЬНИ КОМИТЕТЕ, СССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМЕ, СССР МИНИСТРИЙ СОВЕТЕ

КПСС Центральни Комитето, СССР Лаккхехьарча Советан Президиумо, СССР Министрий Советo Советски Социалистически Республикий Союз хьаь 50 шу дизар белгалдоаккхачу тlемаш политически ийча дра дарьто хьашамаш этара дукхагlа [illegible] тlемалой соединенешта, хоашьошта, СССР Герзашкарча Лакхий тlема-дешара заведенешта тlема учреждешта КПСС Центральни Комитета, СССР Лаккхехьарча Советa Президиума, СССР Министрий Советa Юбилейни сийлахь знамен дlадара хьаькъехьа.

КПСС Центральни Комитето, СССР Лаккхехьарча Советa Президиумо, СССР Министрий Совето лег тlара дlакъала йийцай СССР хьаь 50 шу дизаре яха [illegible] тlемача тайпара [illegible] дукъа лоаттабеча хьехаро белгалъьйна тlемалой коллективаш, дlахтайхадаь, салташ сержантана а старшинашта а, прапорщикашта мичманашта, офицерашта, генералашта, адмиралашта, социалистически Дай-мехк лорабарах доле ленински васкеташ кхочаш а деш, цуй денна халкъий пхьоагlош доттагlала хьаьхахаш йолча Советски паччахьалкхен оборонни кай дlахо а чlоагlдергбелгах, КПСС XXIV съезда решенеш кхочашъяр дукъа цар тlагlерта кьонсаш лоаттабергбелгах, тlемаш политически знамеш хадлаша органйоахаш тоаргбелгах. Цул тlема кийче лаккхергбелгах шоаш чlоагlа лег тийшa [illegible].

ЮБИЛЕЙНИ ЗНАК — ХЬАЛХАЛАТТАЧА КОЛЛЕКТИВАШТА

СОВЕТСКИ СОЦИАЛИСТИЧЕСКИ РЕСПУБЛИКАЙ СОЮЗ ХЬАЯЬ 50 ШУ ДИЗАР БЕЛГАЛДОАККХАШ ЛЕЛАЕЧА ЕРРИГСОЮЗНИ СОЦИАЛИСТИЧЕСКИ ЯХЬЕ ЭГГАРА ДОККХАГlДОЛА ХlАМАШ КАРАГlДАЬННЕЙ КПСС ЦК, СССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА; СССР МИНИСТРИЙ СОВЕТА, ВЦСПС ЮБИЛЕЙНИ СИЙЛЕН ЗНАК ЕННЕЙ ЙОЛА НОХЧГlАЛГlАЙ АССР ПРЕДПРИЯТЕЙ, КОЛХОЗИЙ, ОРГАНИЗАЦЕЙ, УЧРЁЖДЕНЕЙ КОЛЛЕКТИВАШ:

«Электроприбор» завода, «Октябрьнефть» [illegible] доаттан гази деккача управлене, Нохч-Гlалгlай гlишлонъяре управлене № 7 йолча гlишлой-монтажни управлене, «Чечингсельстрой» треста, «Чечингстройтранс» автотранспортни объединене, [illegible] бераддарий совхоза (Сунженски район), А. Шерипова цlерагlча колхоза (Ножай-Юрта район), «Гудермесский» совхоза (Гудермесски район), районий культури «Сельхозтехнико» Шоьла объединене.

ТlЕМА-ПАТРИОТИЧЕСКИ КХЕТАМ БАЛАР

Вай дена беча кхетама балар юкъе лоархlаме моттиг дlалоац, къьостта кагирхой, йоккхагlйолча новхалел революционни, тlема, къахьегама традицешта тешаме шоай социалистически мехка, хьалхегlа болаша хьалхебара деш доача дукхача гlулакхаша.

Партийни организацешка кулгал а деш наха тlема-патриотически кхетам балара дукха хlама леьд укх тlаккхьарча хана комсомольски, профсоюзни организацешка, дешара заведенеш, школай коллективашта, ДОСААФ организацешка. Хlара саг интернациональни уйлаш йолаш, вай экономически, социально-политически, духовни белхаре дакъа толамаш Коммунистически парте ленински къамий политика лоррагlа чаккхьара хьахинар доахга кхетадеш, шоайта балла аьттон лоаша вай мехкарчи дукхача каляьаш шоай республика; район, предприятий дегlайоалаеча лоаттадьча ховкъостадаж хам бей кургвола гlулакх lалашло гlерт, СССР хьаьь ах бlаь шу дузача юбилей наькъдоахаш кlаьта дlагойт социалистически строя башкалонаш, цул карагlдаьцие lалахмате доккхий хlамаш. Цунца цхьана Дахьен оборонни низ даьи чlоагlйеш, советски наьха [illegible] фе лорабеш хургбалаш хьакхебу мах.

Республика дукхача коллективашка кагирхоша бола бара лоархlа ветераний советаш вlашагlъехкай. Цига къонаберанш каст-каста вlашагlбеттаду производстве хьалха латтаранца, гражданска а Сийлахь - боккхача Дай-мехка а тlемашка дакъа лаьцаранца, революционни, тlема, къахьегама сийлен моттигашка экскурсеш ю, Советски Эскаре гlулакх де болараш торжественно наькъабоаш. Из гlулакх дика латт «Красный молот» заводе. Цу заводa коллективо ше шефски гlулакх лоаттадеча № 1 йолча школа интернатацa цхьана шиъ музей хьай, тlем тlа байнача шоай революционни кхоасамах духцаш йола музеш хьайнбалай Грозненски района Гикаловски юкъерчи Урус-Мартана района Алхан-Юртовски 8-шерарчи школашка.

Хlанз республика предприятешка, дешара заведенешка вlашагlхьаьлла болх беш я цу тайпара 500 совгlа музейи кlай. Дукхаьла укх юбилейни шера ерий республикера взараш йоах кийнаб советски халкъо чlоагlа эзар бочен лелаеча мехкарча дукхача революционно а тlема а сийлахь моттигашка баха Ерригсоюзни походе дакъа лоацаш.

ВЛКСМ Грозненски горкома инициативагlа города комсомольски организацеш «Грозный» яхача крейсерца шефски гlулакх лелаш а. Цу крейсере гlулакх де боккъо йкизар духьа комсомолашта юкъе эхь вьржай, Грознерча комсомольцашен морякашен цхьаьнош дlа - мел ухийтам даим буэзам лоаттабу.

[illegible]

Шерагlа лайда цца беза тlема-патриотически темах йолча агитацех, беседаех, выставкаех, дешарий конференцех, кинофестивалех.

Ерригача районашка тlема - технически прикладной тайпаех къонаберий спортивни яхьаш чаккхйоахига ДОСААФ организацешка комсомолатара хьадеха де зам а партийни организацеш, советски органаш.

ДОСААФ-а ПЛЕНУМ

Укх деношка ДОСААФ республиканоки комитета пленум хилар. Цига «Республика ДОСААФ организацешка тlема - патриотически балха лоаттамахе де тоабара де дезарехи, материально-технически база дlахо дегlайоалаярах» яха доклад йир ДОСААФ республиканоки комитета председатель И. С. Мироненкос.

Докладчика белгал ма даьккхара 1966 шера 7 мае арабаьнча «ДОСААФ организацей балла лоаттамаха ма дlахо тоабара де дезарехьбола КПСС ЦК, СССР Министрий Совета соцам кхочаш а беш республике укх тlеххьарча хана дукха леьд наха тlема-патриотически кхетам балар гlулакх, оборонно-массови болх тоабара, ДОСААФ дешара пунктай материально-техническа база чlоагlъяре. Патриотически кхетам балара школа а хиина хlаттай революционни, тlема, къахьегама сийлен моттигашка еж йола Ерригсоюзни поход.

Цунца цхьана докладчика а прениех къамьлаш даьчар а дайхар хlама а Наьсарен, Магlалбике, Веданa, Урус-Мартана районий ДОСААФ комитеташка тlема-патриотически кхетам балара йола штате йоаца отделаш вlашагlъехкаш, дешаре пункташ мел эшачунца lалашъяьаш, яхаш. Тlема - патриотически кхетам балара гаризаоча тlема доаккъашка, военкоматацца кагирхоша еш йола мероприятеш хlаьнга чаккхйоаш технически тайпаех ю спортивни яхьаш шерра йоаржаяьш.

Республика ДОСААФ организацей болх тоабара тlаберзабаь соцам тlайцар пленуме.

Ю. ВОЛКОВ,
ДОСААФ республиканоки Комитета председатели заместитель.

КЕРТТЕРА ДЕКХАР

Вай партеш правительствашна бахача наьха хьал-торо тоадеш цадаш йоаххо аьга къьаьга хьахьежа «1972 — 1973 шш. lан замалахь дукхагlа хьайбай продуктай яхар кийчъерш духьа хьайбай болхаша болхлой Ерригсоюзни социалистически яхь йоаржахах» болча КПСС ЦК, СССР Министрий Совета, ВЦСПС сецамо. Цо дегаш вйлаьча тха ферма хьайбаш лелдераша дlахо йола хаша хьенар де кьодеш болх а беш лекха толамаш даха чlоагlо ма.

Хlанз тоаеша [illegible] латтача декхаро керттера дар хьайбаш лерттlа lехера дахара цергра дукхагlа продукташ яхар болча кхетаду оаза. Цуххьа Курганска областа Къахьегама Цlеча Байракха ордем лелаеча «Красная звезда» яхача № 7 йолча совхоза чуоттадаь хьайбаш кхоабача коллектива болам хьал а лоацаш дlахо йолача хана шоашта доккхий декхараш тlаийцад тха ферма болхлоша. Ферме гlолак юкъерa лаьрхlача хlара кхоабача lаттагара 1950 килограмм шура яккха, хьайбашта дулх тlадеттадалийта деза. Планови вадачегlа йоагlачул 50 килограмм дукхагlа хул ма.

СССР хьаьь 50 шу дузача юбилейна кийчо а еш паччахьалкхенга шура йоаккара шера плане соцам бийлачул тlехьагlа тlайца жерда социалистически декхараш кхоачашдара торонаш йолаш я ферме.

М. НАЛЬГИЕВ,
Наьсарен района «Экажевский» совхоза lаьхий - Юртарча шурий - товарни ферма заведующи.

XIII ХЕРЖАЧА КЪАХЬЕГАМХОЙ ДЕПУТАТИЙ ГРОЗНЕНСКИ ГОРОДСКОЙ СОВЕТА VIII СЕССИ ГУЛЪЯРАХ

Городской Совета исполкомо городской Совета депутаташка хоам бу, 1972 шера 22 декабре делкъей тlехьагlа 2 сахьат даьлча XIII хержача къахьегамхой депутатий Грозненски городской Совета VIII сесси гулъеш хилара.

Городской Совета сесси хургья КПСС Нохч - Гlалгlай обкома политически дешара Цlагlа (Красни фронтовикий ул., 14).

НОЖАЙ-ЮРТА РАЙОНА А. ШЕРИПОВА ЦlЕРАГlЧА КОЛХОЗА ТХЬАМИКА ЛЕЛАДЕРИЙ 1973 ШЕРАРА

Социалистически декхараш

Парте XXIV съездо цул тlехьагlарча КПСС ЦК пленумий исторически решенеш кхочаш а еш тхьамка дукхагlа даккхаш паччахьалкхенга дохкаш доккхагlдола социалистически декхараш шоашта тlаийцад колхоза тхьамика леладераша.

1972 шера цу колхоза къахьегамхоша тхьамка хьуваьаш даккхбечоа дикагlа кхедачоа доккхий толамаш даьхад; юкъера лаьрхlача хlара гектара тlара листех долча докъадаьча тхьамка 21 центнер чуйийд. Хlаьта къаьст-къаьстача бригадаша чуера 25—30 центнер. Паччахьалкхенга 140 тонн елхай, цу паччахдалалехьа кхы а 50 тонн йохкаргья. Дерригa а 190 тонн хул из, цу даьча 55—60 процент дикагlдар а долаш.

Шоай резервашкен торонашкен хьежа 1973 шера хlара гектаре тlара листех дола докъаяьа тхьамка 22 центнерал кlезигагlа чу ма дац 195 тонн йохкаш леккхар тlайцад колхоза тхьамка леладераша, цу даьча 60—65 процент дикагlча сортагlа дар а долаш.

1 март тlаккхачалехьа парникий болаш кийчбергба. Агротехнически бокъонаш кхоачашъеш тхьамкагlа а дlадегlаргда тхьамка.

1973 шера 30 май даьлча тхьамка дlадегlа хоаккхерган.

Тхьамка лелаттаче хlара гектара тlа 10 тоннах кlезигагlа йоаца органически удобрени тоаргья.

Социалистически декхараш дийца а дийна тlайцад тхьамка леладерий колхозни собране.

УРУС-МАРТАНА РАЙОНА МИЧУРИНА ЦlЕРАГlЧА СОВХОЗА БОЛХЛОЙ, ГlУЛАКХЕРЧА НАЬХА, ИНЖЕНЕРНО-ТЕХНИЧЕСКИ БОЛХЛОЙ 1973 ШЕРАРА

СОЦИАЛИСТИЧЕСКИ ДЕКХАРАШ

Советски Социалистически Республикий Союз хьаь 50 шу дизара цlейна лаьгъадолхаш, Красногарски ирал юрта боахама болхлой тlаххьехаш хьалхаенцаш, «1973 шера ялата кхийола латтанцара йоала продукташ дукхагlа яхар а кийчъяр а духьа юрта боахама болхлой Ерригсоюзни социалистически яхь йоаржаярах» болча КПСС ЦК, СССР Министрий Совета, ВЦСПС, ВЛКСМ ЦК соцама жоп луш оаха, совхоза болхлоша, специалисташа, гlулакхерча наха белгалдеш чаккхдоал 1973 шера дlахо а латтана гlулакх дикагlа деш, эгара хьалаа ялата боахам вйбара лола гlулакхаш.

КПСС XXIV съезда исторически решенеш кхочаш а еш 1972 шера чоаккхьерча lалама хьалхашка совхоза къахьегамхоша хlара гектар тlара ялата культурай 23,5 центнер чуйкхар. Плана совгlа паччахьалкхенга дlаденнад 1000 тонн ялат, 2500 тонн шекара свекла, 430 тонн сом.

Шера итогашта вйлаш еш, тхоай торонашкен резервашкен а хьежа оаха декхар тlаьа 1973 шера ялат дlадийначa 1560 гектарах хlаране тlара 28 центнер чуякха, цу даьча кlа 700 гектарах хlаране тlара—30 центнер, цунца дерригa доаккхаш дола ялат 4500 тоннага дlанхоачаде. Из хул ялат даха хьийкхаа 1970 шера дlахьхачул 540 тонн дукхагlа.

Паччахьалкхенга 2700 тонн ялат доахка лаьрхlад оаха из хул планови заданех доагlачул 400 тонн дукхагlа.

Совхоза къахьегамхоша хьеж [illegible] lалама хьалхашка шекарий свекла хлара гектара тlара 35 центнер [illegible].

[illegible]

ЛЕНИНСКИ, ГРОЗНЕНСКИ, НАУРСКИ РАЙОНАШТА НОХЧ-ГlАЛГlАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА СИЙЛЕН ГРАМОТА ЯЛАРАХ ДОЛА

НОХЧ-ГlАЛГlАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА УКАЗ

1972—1973 дешара шера школаш кийчъяр духьа лелаьча социалистически яхье толамаш дахарах Нохч-Гlалгlай Автономни Советски Социалистически Республика Лаккхехьарча Совета Президиума Сийлен грамота лойла город Грознерча Ленински районна; Грозненски Наурски районашта.

Нохч-Гlалгlай АССР Лаккхехьарча Совета Президиумий председатель К. ОЗДОЕВ.
Нохч-Гlалгlай АССР Лаккхехьарча Совета Президиума секретарь Г. СКЛОКИН.

г. Грозный, 1972 шера 14 декабрь.

ЗАВОДСКОЙ РАЙОНИЙ ХАЛКЪА СУДА ХАЛКЪА СУДАХОЙЛА ХАРЖА ОТТАВАЬЧА КАНДИДАТА РЕГИСТРАЦИ ЯРАХ БОЛА ХОАМ

«РСФСР районни (городской) халкъа судаш харжарах йолча Положене» 31 статьяга хьежжа Заводской районни халкъа суда халкъа судахо хоржаш деча хоржамий № 4 йолча Кировски хоржамий округе гlолла регистраци яьй Заводской районни халкъа суда халкъа судахолла харжа оттаваьча кандидата нох. ЧАНИЕВ Лорса Азаматгиреви—1937 шера ваьа, гlалгlа ва, КПСС член ва, образовани даьхера — юридически, Нохч-Гlалгlай АССР МВД следователь. Кандидатура оттаьй «Грозэнерго» управлений ТЭЦ-2 болхлой, ИТР-ой, гlулакхерча наьха коллективо.

ФРАНЦУЗСКИ КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ XX СЪЕЗДАГА

Деза ловзъостий!

Советски Союза Коммунистически парте Центральни Комитето вежарий дlайха мохштал дайт Французски коммунистически парте XX съезда делегаташка а цу парте гlолла берригача французски коммунисташка а.

Французски компарте XX съезде еш дукхайта дlалача йоххагlа хиина, идейно организационно чlоагlъенна, дукхача наха юкъе хила а йоагlаш влашпий авторитети болаш. Шоашта болча аьттон дукъа доалаш духхача шерашка къонсашт доттабеча къонсаш толам болха-

Болхлой классо, берригача къахьегамхоша шоай гlулакхаш дlхьоагlоша чаккхдахар общество демократически социалистически хьыскегlа органохар духьа лоаттабеча къонсаш толам болхабарa керттерча лоархlаме хилархa дола ленински васкеташ кхочаш а деш, халкъа шерра хьоагlо вlашагlйоллара тlаберрабань болха болча чаккйоах. Французски компарте. Франце къахьегамхоша лоархlа а йоагlаш лоархl компарти шоашта дагалаттараш шоай дlадехараш кхочашдара, аьрдежарна хьой [illegible] програмне кхочачхьара тешаме гарант.

Французски компарте дерригlа къонсаш лоаттабу хьалхашта вогlара магар бахьан долаш, Европе хилхаш дlакхьара [illegible] болхлой саllхадл-

вовлахача Ленина хьалхашка оттаь тайп-тайпара социализм строеш йола паччахьалкхенаш магаре яхара принцип практике чаалъяр духьа. Цо оьдо дакъа лаьцад, хlанз а лоац Советски Союзо Франце халкъашта юкъера доттагlала гlулакхаш дегlадоалаяра юкъе, цунах Европе дерригача дуней тlен машарна кхерамзлен lалашъяра лоархlаме гlулакх а лоархlаш. Французски коммунисташа дикаха мах бу коммунизм хьалъеча Советски халкъо доахача толамий.

Французски болхлой болаш интернационалистически традицешта тешаме болча Франце коммунисташа хьахьоах ле[illegible] Индокитая халкъа къонсаш ле[illegible] КПСС-ас ФКП-ас [illegible]

къамца, къамий социальни мобехо ца лелаьра дукъаш къонсам мел лоаттабераша шоай чlоагlа солидарность дахар.

Дуней халкъашта юкъера коммунистически болаш 1969 шера хиннача Дуней халкъашта юкъерча компартей совещание яьча маьнотий лорда тlа кхотабар духьа хьинаре къонсам лоаттабарха, революционни марксистско - ленински теори творчески дегlайоалаеча дакъа лоацаш ФКП-ас шой сий дакъахал лелаьраша болча партешта дуней халкъашта юкъерча болхлой классий гарга.

Иттам шерашка цхьана лоттабеча къонсам техха, марксизма - ленинизма, пролетарски интернационализма темашка хьера лоархlа тlа латта, цхьаьний КПСС-ас ФКП-ас [illegible] лелаеча гlулакхаш чlоагlа буйтовами а КПСС-ас ФКП-еш [illegible] хьалгалдхаш, [illegible]

хьалтара хиллар цхьаьна а болхлой 1971 шера шор [illegible] лелаелча.

Советски Союза Коммунистически парте Центральни Комитето лег тlара лоа шой мугlаран чlоагlдеча, демократи, машар, социализм бахьан долаш лоаттабеча къонсане болхлой класси берригa къахьегамхоша кхетабеча вокхарашка йолча Французски компарте мерда толамаш дахар.

Даьхала хийла Французски коммунистически парте — Франце къахьегамхой лелаш авангард!

Даьхала хийла советски французски коммунисташа юкъера, Советски Союзан Франце халкъашта юкъера доттагlала цхьаьнлелаоу гlулакхаш!

Даьхала хийла марксизм-ленинизм [illegible]

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ ЦЕНТРАЛЬНИ КОМИТЕТ

ДОАГІАР ХЬАДЕХА ХІАРАНЕГАРА

Сунженски районера Ленинан цІерагІча колхозан партийни организаце учете латт 61 КПСС член а 2 КПСС членалла кандидат. Колхозан производство кертера участкашка болх беш бу коммунисташ.

— Хан-хенахь чакхйоих колхозан парткомо партийни собранеш. 1971 шеран сентябре дуьйна 1972 шеран ноябрь тІекхаччалца 17 собрани чакхъяьккхай, царех 10 хьайийна йараш я йолаш. «Колхозхошта кхетам лугаа тоьбарах», «Коммунисташа шайн авангардан лоархІам кхоачашбарах», «Кадраш хьакархжари уж балха дІанийсъяри» яха а кхидолу а дешаш лувцаш 42 парткома заседани хиннай. Цехови партийни организацеш, агитаторийн политинформаторийн группаш комсомольски профсоюзни организацей болх дикагІа вІаштІехьбаккха гІоьртина парткома, — ялаш дийцар дукха ха йоцаш хиннача шоай партийни отчетно-хоржама собрание къамель даьча Ленинан цІерагІча парткома секретара нов. Умарова.

Хала дар цуна отчет е. Вьшдаьрана кхедара, дулх дакхара, уж паччахьалкхенга дохкара планаш соахкен укх шерен кхоачашдьац колхозо.

Ца кийттача тайпара дала яттача ІалааІ хьалаш цхьадола дакъе новкъарле йир колхозан бохкама, аэата а хьайбай а продукташ яхара. Вакъда, собрание къамаьл даьча коммунисташ дийшача тайпара кортердар ю дацар.

Собрание къамаьл даьча коммунисто слесарь-наладчика нов. Будаева чІоагІа бехк бир парткомо хиш дехкача льттаех бизза пайда эцийтара во тІаьхожам лоаттабарах. Совхка цхьацайолча участкашка кІезига хиш доккар бахьан долаш хьажкІаши бацадьарашн дика хьуакъвайзар.

Колхоза керттерча агрономи коммуниста нов. Хасуева цхьацаболча коммунисташкара, бригадирашкара доагІар хьа ца дехарах бехк баьккхар парткомах. Из бахьан долаш 1971 шеран цІашайолча участкашка гІурахь культурашн дІаювча хана агротехника телааш моттигаш нийсьелар, цуьга хьежжа лоха хилар чІуьена хьувкъам а.

Пенсионерка коммуниста нов. Харачоева дийцар парткомо дукхаьна решенеш кхоачашьяра во тІахьожам лоаттабеш хиларах. Цхьа цеховой парторганизаце медицински болхлоех лаьна сошам баьбар, мох доагІар де ьяьна парткомо гІулакх дІачуденнчачул тІехьагІа цхьанакха дІакъа ца деш дисар. Иштта эсала лелабаьб парткомо колхозхошта юкъе социалистическа къе цІерагІа йоржаре болх а къахьегамхошта шоай дикагІа бола доархаш, механизаторашт цу бахкаш моттигаш а нийслу.

Юртсовета председатела коммуниста нов. Батаева цкъа чо дукхазза уттаданд школе даха ха йоацача берашта колхозе оьрий беш хьеллара доц. Цхьабакъда колхоза правленеца парткомо доагІача тайпара из хьа ца дехарах юха а къоастадиран дисар из гІулакх.

Коммунисташа бахцадаараш кхедача бригада бригадира нов. Асеева, сом кхебача бригада бригадира нов. Умаева, № 2 йолча шурий ферми партгрупорга нов. Аджигова, колхоза председателан нов. Мойсаева, кхычар парткома членашта критика йир бригадашка, фермашка ухаш, цар гІулакхаш тоххаш, хьалаш довзаш кийнабац уж, аьлла. Собранеш, беседаш кІезига ю, лекцеш докладаш лоадамбоадаш ешаш. Юкъерча звеной кадрашца коммунисташ болча керттерча специалисташа дикагІа болх бергболаш вІаштІехьдаккха деза гІулакх.

Отчетно - хоржама партийни собрание дакъалоацаш а къамьал деш а хилар райисполкома председатель, парте райкома бюро член нов. Котиев.

Керда партком хержар собрание. Колхоза парткома секретаралла хоржар Ш. Сералиев.

И. ГУЗЕЕВ.

ДОБРИЕВГІАР ТІЕХЬЕ

Наьха кхелаш

Таьхь итгарагІч шеранна Семушкина тІеэна издача е дуноен тІарча дукхача къамий моттала перевод яьча а «Чукотка» яхча книга тІа де укх тайпара мугІараш: «...Революци йьалнчул тІехьагІа, Александра Ивашала юха цІенорагІаш, Чукотка яхча Добриев Махьмад. Цига эскимоска йоалавай цо. ХІанз цун берхІ бар дар, цо цигит деша тІорт книна шаь а дацаш».

Ираза дакъалй дехаш из дуненна тобаьккхаб къеча гІалгІачо, цхьабакъда цунна из корадаьдац е Калифорнера а, е Мексикера а, е Аляскера а. Наукан яха, цхьан хана Дежнева мыса кхерий шун йисте готъенна къалд къаьнера эскимоски юрт дуккхачд шерашка эггара хьамсаргІа йола моттиг а хинна дІаэттай Махьмадан цун дезалаш. ХетаргІахьа, деррига дунен тІарча цхьанаъ а моттигах дийцадац къаьнарча Чукотках хьинераша яздьраши миссед дукха къадьа дешаш. 1908 шера укх тайпара яздьйд «Сибирь» яхача иркутски газето: «Камчатка санна, иштта Чукотка ахгІайпено а Россех уж хьатехача хана дена тоалларгахьа гІа на бекхарал совгІа, тІа-тІа дукхагІа тиилуш латт уж. Цига баха нах сихха лен дІабоалаш латт, хІаьта цхьа бІаьн ах бІаьн шера 30 заарнегара 7 заарнега кхоачаш кІезиг а беннаб. Из хІама тергалде деза Паччахьалкхен дума, хІана аьлча дІахо йодача хана а уж моттигаш тесса юте, цига бах нах байна дІабаргба цІенбанна...».

Иштача мехка даь да их эскимоска Чиукельниен гІалгІачун Махьмадех берашь.

ЦхьабиІъда, цу хана таьнарча мехка аьнюхе кердача ден сабелгало йоллаш латтир. ХІаьта Чукотко ера Россе деша дІанахаар эггара хьалхара чукча Теплиито. ДІанахавар Анадырски райисполкомо издаь письмо а яйна. Цу тІа йовхар: «Ер письмо дІалуш вола Анадырера чукча Тевлянто Советски Россе школашка образовани мя воьйт, массеж шу дьыначул тІехьагІа ший мехка юха а вена, шо хьанийца знанеш шийн мехкахошта во дІалургйоаш.

Ер письмо дІа а кхаьча денарг долаш бершка — шуга доккха дехар да. ХІама ийша шоаштта тІаьоргІе Теплянтона новкъостал делаш...».

Добриев Махьмада дезал баха баьхкача Янлогай яхача юрта хоьш дапар эггара хьалхара чукча «ватарна» деша ваьлага. Цхьабакъда, массанена а хоаш хар, жІалешн дежача соалозо Яндогайски къамли комитета председатель Уляквыгытак районни центре оьнна вигай. Сихха хьайка Чукотски ревкоме хьалзагаа из лешара юкъеозаиза диса масса бер ла лувцаш йола доклад яйта. «Юкъеозанза» дар дела даха ха йола деррига яндогайски бІаьпкІаьнна йийнц. ТІаккха Чукотски районни революционни комитето сонам баьб «чІоагІа дехар доала Яндогай яхача юрта культбаза хьалъера хьекъехь».

...Хекхаш ахац лаьтта, цІаьхха хукцалаш халкъа сакхетам. Во кхаь — во кердадар — мино дехкаш лаьтта гІолла дела лай дом санна юртара юрта, стойбищера стойбище ухаш лелар: «КІай юхь яраша» корайа а дагІаш шоай дукай цІалгам дегІа моттиг жиний гуп ба. Вала тІабоссаргба шоай бераш культбазе лахийтаринта, Чукельна а яр кукан хкеряо. Цхьабакъда, марах тешар из. Махьмад ше ма варий дика моттиг лаха гІишлошъераштен хьехархоштен новкъостал дар. Цул совгІа, сесаг бер де гІерташ хала хьувзача хана, цо из шаман волча а ца югаш, больнице йигар. Цудухьа долла хІамадика вІаштІехьа а даьлар: боккъал башха кІаьнк хилар цун. ХІаьта юххьанци из геттара чІоагІа кхераш хиина кІай юхьмарна йола таньги Іалальмате дика доr долаш ших хиина хиианбор. Цуна къиметтел кІезит-лухка оьхь а хетар бера санна дар шийна гІулакх дарах. Иштта хьакхаьнта яьнцача эскимосас мара яхача раьза а хиина, зІамаргІаолча ионах Бава аьнна цІи тиллар. Культбаза сийна...

Боадонгара сердалонга кхы цкъаьнка цхьа гІа а баьккхар гІалгІачуни эскимоска Чиукельниен дезалнаш: Чукотке дукхьяйха йиллача школе-интернате дІадедаар пар шоай кІаьнан йийги.

Цу хана деча шоаьтта цу гаргга ха яьнай. Чукотка округжикой центра — Анадыра улица тІа бІаргаго йиш хургы шута къоадалад юкенди юкъе тІара хобаденна мордаш а долаш йола мІаьенна йоккха сег. Цуннц хьоаннал ца тохаш из Іелаш — Чиукельнин а йай из. Вакъ хеташ цун хІанз 80 шу даьннал аьлча. ГІиреа дика кийчъена я из, хІаьта бисера ягача цун торбавех хьагаргІар иоллагІа столлара медицинскагІа. ДІатІаьнзелча боксонга шийн белаш йолча ханал кхоюаргІа дет из. ХІаьта Іа из цуга ционта дІааьлча, дукхьях алакъаш Чиукельнис:

— ДегагІоалие ениай тха вахара юкъе, цудуньа хІалла кхьалле а дог дагІан са.

Чиукельнин дезале доккха во денача хана — цун мар Добриев Махьмад вола — бархІ воІа йоІи дисадар цун кара.

— Два хІамаа дукха эшар, дукха йаракъаш эшар, — яхаш дуьц Чиукельнис. — Цхьабакъда, нах чуотта даха дезазар са берий. ВорхІ интернате дІачуийцар, кига царна дыйхар, тІадийхар, даа хІама тийлар. ХІаьта зІамаргІвола Базик поваралла, уборщиналла, переводчикалла из болх беш хиначе яьша лелача школе дешаш вар.

«ДегагІоале еиай тха вахара юкъе» Чиукельнин уж дешаш ше оалача хана массаза а дуаш шийн къоргийн мехкарийн, цар берий кхелаш миштта нийсьеннай. Чукотка йоккхача экономически районан керте латт Махьмада Базик —Иультински райисполкома председатель ва из. Лавренте вахаш вола Алаибин агитбригадан юкъе а волаш саьрч лелатеоашш чарахьйин болча ук. Іадпал Ленина цІерагІча колхозе механизаторалла болх беш ва. Чабихан — хьалхагІа а санна Лаврентийски школе-интернате болх беш я, Лемиэн Надия Анадыре бах.

Йоккхача сага Чиукельнина берий Іалальмате дукха къонгаш ба. Берригаш а дагабоагІа, берригаш а дукхабеза. Доккхал а ду царех. Цхьан хана, Іа фуннагІа аьлча а, кІай халаташ дуахача наха кхерир из. ХІаьта хІана цун шаикха а йийй йийг Отке Рани Сиганева Любаи Хабаровски медицински институте деша яггІа. Кастта уж шоаш хургба лораш.. ТІаккха дага из доха мишта дутаргла 1895 шера лаьккъаш йиначча Анадырски округа начальника Н. Л. Гондатте письмо: «Эггара хьалхарча шера леча овреагІаьмна хьуэз бо лори акушеркен лаха гІертаеш, цхьабакъда, из леладечох кІана уж сахьата хІама хулеш доц».

Белгалдаьлеш ушлееш ар цу боккхача мехка кхь лор ва, цхьа акушерка а я!

ХІанз Чиукельнин йийй мехкарий институт йистеньякха бьлча округерча 55 больницах шоай хьаштдолча болх бе йиш я. Чукотке бахача наьха гІулакх деш 198 дарбан-фельдшерски акушерски пункти отделения я, 462 лор, юкъерча медицински персоналах вола 1.194 болхло ва. Эзар сага лоархІаш лорий дукхалга диллача Чукотски къамаш округо тІехьадитад Малхбузен дегІаньакха дукхач мехкаш. Просвещени яьхаал оаш хІаьта. Хьадуьла уйлаппа дІаяхача хенага кхачачча иикъ а бийй, «Чукотка» яхача повеста дисторанц цхьан чуотт эай хІаизза приемни комиссе ший болх чакдбоаккхача эггара хьалхарча школа-интерната йаккхагІйолча яхьал класса. Стойбище дІабахка ха кхьачей денната воаношта.

«Сатем латтар зале, — яхаш дувц Семушкина. — Шортига хьахьалхашка вахьлар воккха саг Тиайргин.

— ЛадугІалаш! ХІанз из аргда шуга, берашІ — хьахезар цун гІийла оаз. — Мо кхерлаш. Уж таньгашборзлой яц. Царна во дукхадезадала а шоана дикадар хила а тиолу.. Тоьаргда, со яьна вахьлар.

Боккха сатем тттар зале. Белакъажарар хІама дацар цхьанараш тІа. Дага а доацаш, йокха гІайгІа шоаина кхаьчача санна бар берригаш я...»

ХІаьта тахан чІоагІа доккха а деш дуьш Чиукельнина цийй йийй йоІах Отке Надих. Магаданески пединститут йистеньккхай цо, цул тІехьагІа КПСС Чукотски райкома секретаралла хержай из, хІаьта укх шера КПСС ЦК-арча Лакерча партийни школе деша яхай Надя. Цун йишас Отке Натаниас Ломоносова цІерагІйола Московски паччахьалкхен университет йистеньккхай, хІанз окружной краеведчески музей директоралла болх беш я из. Цхьанна йийй йоІ — Конюхова Тамара «Комсомольск-на-Амуре» пединститутe дешаш я.

..ЧІоагІа механизированни форда лоргаш, саьрч леладу доккхий бохкамаш, дика тоаьь городаши юрташ — иштта я Чукотка тахан. ХІара доагІача дено дика яхаш кхухь: вІаштагІйолла йолавий дувен тІо эггара хьалхарча заполярни атомни станце реактор, эксплуатаце дІаенна «Орбита» яха телевизионни космически станци, хьабийллаб керда эвлакикъ, арадаьлла моттигарча авторан эргІаьнфа книжка...

Советски Чукотка кхел, цхьан дезала кхел.. Уж вІаштагІьоастаюлургйолаш из. Цар тІара цкъаттара ніьрд хьагуш да эай мехкарча халкъашта Советски Іадало яха дикка хІама.

Г. КРАСНОГОР, Ф. ХРИСТОФОРОВ,
(«Правдан» штате болча корреспонденташ).
Анадырь, Чукотка.
(1972 шера 11 декабрера «Правда»).

ДАЬХЕН СОВГІАТА ЖОП А ЛУШ

ШЕРА ПЛАНАЛ СОВГІА

Октябрьски бурувлеттара балхай управленерча бригадашта юкъе хьалха латтачарех я Коробов Виктор Матвеевич керте латтар. Цо укх шера апрель бетта бурув а теха лакха дебит йола скважина дІаелар промысловикашка. Май бетта дена кердача № 224 йолча скважина бурув тохаш я бригада. ПроектагІа тоха деза 5 заар метр бурув. Мелови скважинашта бурув тохара йолча шоай опытах бизза пайда эцарах, технологически процессашта механизаци автоматизаци ярах бригада управлене эггара хьалха кхоачашйир бурув тохара шера план. БарІІагІча декабрга кхачалехьа шера планал совгІа цар тихад 340 метр гаргга бурув, хІаьта деррига цу буровой теха бурув 3337 метр я. ХІанз скважине технически колонна Іочу а яийта цуна цементаж е кийчлуш ба бурувдеттараш.

Уж тоймаш йоккхача хьоьхам телаш къахьийгал бурувдеттарашин. Кутаев, Кузьминов керте латтача сменаша, бурувдеттарий гІончаша ин. Алиханова, Бережнова, Трегубова, Кравченкос, кхыяр.

Г. ЛУКЬЯНОВ.

ПЛАН КХОАЧАШЪЯЬЙ

Цlанмна ца хиначча тайпара хьинир вІаловна кхехьет укх юбилейни шера «Грознефть» объединене автотранспортни управлене коллективо. Халкъа боадама нукхдІа-хьа баьхьара, спецагрегаташка, тракторашна балхаш хара шера плани тІаййца социалистически декхараш 6-ча декабре толамца кхоачашьяьд цо. Шу чакхдаленехьа планал совгІа цо ерга 20 миллион тонно-километр, из дуьл тІаяйнача социалистически декхарех лаьрхІачул ийс зеар нийсьиир дукхагІа.

М. ЗАХАРОВ.

ДАЬХЬЕГАМА СОВГІАТ

СССР-ен Нохч-ГІалгІайчен автономен юбилейни сийна яхьеьяьнача «Чечингсельстрой» треста № 921 йолча дІа-юха лелача механизированни колонна коллективо хьал дукхаь хьалха—11 бетта 123 процент кхоачашъяьй шера план. ХІаьта шоай низаца гІишлой-монтажни балхаш хара шера план 123,5 процент кхоачашъяьй колонне гІишлошошка. ПланагІа хьалхь яха воаш мел дошна объекташ йистеньяйй. Кхе а шийн хьацар яІдеша ,ьалхеь вар уни денонна.

Н. ВИСАИТОВ,
«Чечингсельстрой» тресто ПМК-921 начальник.

КЕРДА АВТОБУСАШ ЯЬХКАЙ

Нохч-ГІалгІай автотранспортни управлене укх денош яьхкай «Икарус» яха керда бархІ автобус. Уж дьоийдьей нов. Аушев керте латтача № 1 йолча пассажирски автотранспортни предприяте. Царех хІара автобусана кийа вутача хана дІа-юха вига йиш я 100 пассажир. Укх денош уж араергь Грознерча №№ 6, 7, 8 йолча маршруташка. Цар тІа болх бе хьожаберга дикагІйола водителаш.

М. ЗАХАРОВ.

ДИКАГІА БОЛА ЭНЕРГЕТИКАШ

Дийнача производственни хьовзаманна дезадир юбилейни шей «Грозэнерго» алъоалагІчен кхоалагІчен теплоэлектроцентралий коллективаша. Цхьайтта бетта план хенал дукха хьалхе кхоачашйир цар. Иштта гІелкхоачашъяр цар гІаайца хиина социалистически декхараш а. Иштта дика къахьегарах республика сийнен Доска тІа йихьай уж.

Хьйнара къахьегарна белгалбьинен энергетикаш чІоагІа лоархІаши сийдеш бе Ленина орден лелораш слесарь А. Г. Байсангуров, электромонтер-релейщик М. А. Колин, иштта дика болх беш я йоккхагІйола лаборант М. Пеструхина, смена начальник А. Серкин, кхы дукха берам а.

Х. СУРУДЖАНЦ.

ЛИПЕЦКИ ОБЛАСТЬ. Дикача къахьегамо толамашца нисъйоа СССР хьаь 50 шу дизара «Эльта» яхача электра заводи коллектив. Предприяте проектни мошностах лийрхІачул 25 процент дукхагІа хьаь укхазе кинескопаш.

Електи кинескопаш тешаме изображене дикка лакха хилар ден цІи хоза я.

Предприяте 50 сантиметр экран йолча кердача кинескопа производство карасвзаьй. Цу моделе паччахьалкхен дикала Знак енай.

СУРТА ТІА: дикала Знакаша белгалъяь кинескопаш гойташ я испытатель Титова Лидия.

В. САДЧИКОВА сурт.
ТАСС фотохроника.

ТЕХНОЛОГИЙ ГІУЛАКХАШ

Новогрозненски мехкдаьтта чакхдоахача заводе денгарг денга дукхагІа кул пятилетка шоаллагІча шера план хенал хьалха кхоачашьярах Даьхенга рапорт телаш йола установкай коллектив. Царна юкъе хьалха латтачарех ба Чурсунов Николай Федорович, Дегтев Алексей Иванович кулгалдеча установкай технологи. Мехкдаьтта продукци арахецар шера план 11-ча декабре кхоачашьяьй цар. Укх юхедисача денош задани совгІа арахецаргья цар заараш сомий мехка мехкдаьтта продукци.

Г. МОСКАЛЕНКО,
Новогрозненски мехкдаьтта чакхдоахача заводе планови отдела экономист.

«АГИТАТОРА БЛОКНОТ»

КПСС Нохч - ГІалгІай обкома пропагандан агитацен отдело «Агитатора блокнота» 24-гІа номер СССР-ен Нохч - ГІалгІайчен автономен 50 шу дизара хетаь я.

«50 шера вежаратиха доггІ халкъий дезале» яхача рубрикица кІал кепатеха я ах бІаь шера Нохч - ГІалгІайчен халкъа боахам дегІабарах, наьха вахара хьал тоадаларах, чулоацамагІа социалистическа формагІа къамие йола культура дегІаярах дувца исторически Іалмай кандидата С. Джугурьянца «Иразе сийдадаьккха вахар» яха статья.

Агитаторашен политинформаторашен пайда эааргболаш я шоайтъе итт шера Советски Союза боахами культурен дегІаярах йола цифраш, факташ, диаграммаш.

«Ерригсоюзни Совета 1-ча съезда делегаташа дувцаь яхача рубрикица кІал кепатеха я: «Вежарашха йолча общежите хьалхара ларда», «Воккхача лоархІаме событиэ» яха съезда делегатий И. Григорейнкоа, Г. Иоанкисанен статьяш.

«Республико — мехкаІэ, «Мехко — республиканаІэ» яха материалаш корайоагІаргья шоана «Халкъий доттагІалах дьмина беркат» яхача рубрикица кІал.

«Хроника» яхача разделе тематически кІеразй итогех лаьца дувц нарте Ленински райкома пропагандан агитацен отдела заведующе Ю. Мареченкова, юбилей гаргагІертача денош райкомо беча массово - политически балхах лаьца дувц ший информаце тІа КПСС Надтеречни райкома пропагандан агитацен отдела заведующе Р. Муртаева.

КПСС Кургански обкома политически дешара ЦІагІа пропагандисташта доккха новкъостал ду. Дика кийчъа я укхазара пропаганда технически средствай кабинет. Цу чу я кинопапаратура, магнитофонаш, диктафонаш, камераш. Кабинете кхетица ю заказеш коммунисташа А. П. Ковкова, Г. П. Попова, кхычар.

СУРТА ТІА: идеологически балха лаьрхІа технически средстваш пропагандисташта йовзийташ ва КПСС историе хьехархо А. П. Ковкова политически дешара цІен консультант Г. П. Попова.

А. ГРАХОВА сурт.
ТАСС фотохроника.

ОАХА ЯЗДАЬЧУН ЛЕРАГІА

«Театр да, хІаьта болх»? аьнна корта а болаш яр укх шера 3 ноябре арадаьнача «Сердало» газета тІара критически заметка. Наьсарен района халкъа театра балхацара кхоачамбоацараш дувцар цу тІа. Цу гІулакхах КПСС Наьсарен райкома секретара нов. Гамалоева укх тайпара хоам бу редакцега:

— Тха халкъа театра болх бувцаш «Сердало» газета кепатехача заметка тІа дувцаш хиина кхоачамбоацараш хиина хилар дІахойт КПСС Наьсарен райкомо. Халкъа театра болх тоабера де везараш дувцаш района культура отдела болхлошца хиначча совещане йийцай шун газета тІа араяьнна из заметка.

Хьалхе оттаьча графикагІа репетицеш хулача хана эшача транспортаца, болх лерттІа дІабахьара ца тоьаш хиннача болхлошна хІана Іалашдьа халкъа театр. Цул совгІа, город Назрановерча предприятешкарча, организацешкарча кагирхошта юкъера из болх булургбараш хьа а къестабеш ишы тІа а лах юкъеоаьра, райисполкомо халкъа театра массаза лелае машен ялара гІулакхаш кастта къоастаде дерхІам а да тхо.

Иштта цу гІулакхах де лелар дар хьадехаш вала шоашка дахьийтача письмона жоп луш халкъа театра болх тоабара Наьсарен культура отделага гІолла де дезараш хІана деш да тхо яхаш хаду редакцега Нохч-ГІалгІай АССР культура министра заместитела нов. Куркиевас а.

* * *

«Помещенеш кийча яц» аьнна корта а болаш корреспонденци кепатехаяр укх шера 21 сентябре арадаьнача «Сердало» газета тІа. Наьсарен районерча «Октябра 40 шу» совхозе хьайбей фермашкара помещенеш Іанга кийчъяра балхамера кхоачамбоацараш дувцаш яр из. Цу гІулакхах укх тайпара хаду тхога Наьсарен юрта боахама управлене начальника нов. Сагова.

— «Октябра 40 шу» совхозе хьайбей фермашкара помещенеш корреспонденци араьнначча хана ремонт яь кийча хиина це хилар бакъда. Совхоза директори специалисташ юкъе а болаш 1973 шера 8 октябре управление дийнад из доаш.

ХІана эррига помещенеш бекъонца ремонт яь кийча я, хІаьта цхьан-шин дийнахь чакхдаргдолаш да желеш Іанга кийчъяра балхаш а.

СССР ХЬАЯЬ 50 ШУ ДИЗАРГА

БОККХЕИ ХАЛЕИ НИКЪ

Советски Іадал даттача укх 50 шера боккхеи чоалхаІен никъ хьабенаб Нохч-ГІалгІай республика мехкдаьтта доахача даькъо.

Из бе лоадам боаккхача ударнодадатни методагара кІоарга скважинаш йоахаш бурув деттача хьалхалаттача прогрессивни методага — бурув тохара комбинированни роторо-турбинни способага хачачалца бола никъ. Из ба бурув деттаи гІувнаш кхаргара тІехкІоарга скважинаш йоахаш бурув деттарга кхаччалш бола никъ. Бурув тохара сухала эггара хьалхабьинараш Азербайджанен Краснодарен бурувдеттараш даlе а, тоххамах чакхъьена эггара кІоаргагІа йола скважина (Галюгаевски № 1) «Грознефтьа» объединене беча балха доне я.

Из ба кІеж етташ мехкдаьтта хьалхача канагара желонкашкара эггара тІехьагІа арахйцача техникица кийчъьча скважинашка кхачадала бола никъ.

Къилбаседа Кавказера мехкдаьтта доалла моттигаш йовзаш йола дукха ха я.

Доаккхача мехкдаьтта дукдалга диллача революци яьлалехьарча Россе БакугІара дІаийккхача шоллагІча моттиге латтар Грозненски район. Берригача мехка доаккхаш хиинача мехкдаьтта цо лоацамо хинна дакъа 1917 шера 21,8 процентга кхаьчар (1755 заар тонн).

Цхьабакъда, национализаци ечахана Бакинскерчул вогІа хьал тІа яр Грозненски мехкдаьтта промышленность. юхаметтаоттае йолаю 1920 шера марте дена. Грозныйн цун районаши кІайча бандех мукъа а яьх Советски Россе дІачухача хийа. Тиша тІехьале яр национализаци еча хана къьиарча дІьашкара кагкхьчар.

Новогрозненски мехкдаьтта промыслаш йоагаш латтар, промыслай боахам хІалаибаьбар, деррига балхаш соацадаьдар. Къьнарча промыслашкара дукха скважинаш дІаньлар, хьалгуаза мехкдаьтта сапийтачул тІехьагІа хий чукийца геттара дІа а къайла, цІераш яьнаар ниэ болаш кІежаш еттача скважинашка.

Цу тайпара, дукхен халеи болх бар бе безаш хиияр. ХІалакбаь боахам лоацачча хана юхаметтаоттабанзен балхаш нерзача тайпара дІадоладанзен даргдоацаш дар, хІаьта Грозненски мехкдаьттахоша из кхоачаш я дир.

1923 шера дена капитальни вложенешта яхча кийе йолалу Грозне мехкдаьтта промышленность. хІаьта цу хана дена дІаюхаметтаоттаяра деча балхашта ийсе Грозне шерра гІирсаш хьалде а техника тоаярах рационализаци ярах йоккха болх чакхбаха а болабир.

Деррига доаккхаш дола мехкдаьттен бурув тохара сухали тІатІа алсамдувл.

1917 шера эггара дукхагІа доаккхаш кхиначул дукхагІа дальнкхар мехкдаьтта 1925 шера, хІаьта 1927 шера дукхагІа техар бурув революци яьлалехьа эггара дукхагІа техачул.

Мехкдаьттахоша творчески кхолламе болх бар баьлан долаш хьалхалаттарашта тІехьанкхйра национализаци алехьа техника боараш эггара лохагІа болаш хинна Грозне мехкдаьтта предприятеш. Промыслашкара желонкаш дІаьлар. гувчахь вІеж етта мехкдаьтта кІоаггашка лехкилга дакдалар.

Вож тІаетташ бурув деттилга дІа а даьккха, цунна меттел хьувза бурув детта доладаьд, хІаьта 1931 шерале электроэнерге иноязаталйн техар 91,7 процент бурув. ПланагІа пайда эца болабир мехкдаьтта доллача моттигех. Цу деррегача хІамата тхьана республика мехкдаьттахошка йиш хилийтар мехкдаьтта дикка дукхагІа дален эггара хьалхара шоай пхе шера планал хенал хьалха (2,5 шера) кхоачашъен. Из тІехдика иштало леккхарах грозненски мехкдаьттахошта Ленина орден елар.

ГРОЗНЕНСКИ мехкдаьтта промышленносте гІолла эггара дукхагІа мехкдаьтта даькхар 1931 шера (шера 8 миллион тонн).

Денначa совгІата жоп а луш, 1200 — 1500 метр (хьалхагІа хиначa 600 — 700 метраш меттел) кІоарга мехкдаьтта доалла керда моттигаш лохаш тоххама балхаш доладир.

Дукха мехкдаьтта доалла керда моттиг лехар МагІалбикера. Из дегІаккхьлара сийлахь оагІув лайно республика мехкдаьттa доаха промышленноста дакъа дегІадоаладарa историена юкъе. Укказа кхейора бурувдеттарий - скоростникий кадраш. Шерра социалистически яхь йоржар, техника Іомаяь кадраш дукхагІа хилар бахьан долаш 1935 шерале бурув тохара дальне дикка толамаш дальхар «Грознефтьа» бурувдеттараша, дикка сихагІа детта даьлар бурув. ВІалла шех а бокцаш бетта цхьан станокаш 600 — 700 метр сиха бурувдетта баьлар грозненски бурувдеттараш.

Иштта сиха бурув детта вІаштІехьдаьлар бурувдеттача оборудованена, тедача инструменте модернизаци яри эргайоахаш тоххри. хІаьта иштта еттагІа йола скважинай конструкцеш юкъейоелаяр а гІонна балхаш дара за лоацьяр а бахьан долаш.

Сийлахь - боккха Даймехкате тІом болалуш мехкдаьтта дакъхара СССР-е шоллагІа моттиг лоацар Грозне.

Пятилеткай шерашка ма дарра аьлча кхьанца дена хьайир Октябрьски Старопромысловски районаш, хьа а лела мехкдаьтта даха доладир МагІалбике, Горагорске, Гудермесе.

ТІема хана, деррига советски халкъ а санна, керттера кхье декхар кхоачашдеш бар мехкдаьттахой — доалла хІама фронта, доалла хІама котало яккхара.

Немцаш гІаьрахоша йоккха во дир республика мехкдаьтта промышленноста.

МоастагІа Къилбаседа Кавказера юкхабаьчул тІехьагІа, областной партийни организаце кулгалца боахам юхаметтаоттабера балхаш дІадоладир мехкдаьттахоша. Лоацача ханашка юхаметтаоттайир бурлоаш деррига промыслови боахами. «Грознефтьа» болхлой инициативагІа 1943 шера юхаметтаоттае йолайир цхьан гІулакхе дІакъайлла хиина мехкдаьтта скважинаш, хІаьта 1946 шерале болх беча районашта юкъейоалайир МагІалбикн Горски.

1945 шера «Грознефтьа» мехкдаьттахошта хьалхашка дехар оттадир — бурув тохара балхаш, мехкдаьтта доалла керда моттигаш лахара кийчъяраи дІенхештта уйла тІа а йоийташ, шоана хІана дац аьнна дукхагІа хара. Из дакза дергдоацаш дар мехкдаьтта доахача къаьнача районий тІоапашкара мехкдаьтта кІезиг а денна, из тІа-тІа кІезигагІа доладаш хайца хиларах. Цу шерашка бурув тохара балхаш геттара сихдир, хІаьта Старн районера мехкдаьтта керда тІоепаш лахара турбинни бурув детте доладир. Цу гІулакхо дикa аьттув боаккх — мехкдаьтта доалла керда моттиг Ташкала — хьелла вІаштІехьйоал. Из хьеллларах, техникех, эксплуатаце дІахьлараx грозненски инженераштен геологаштен ин. Апряткина, Цатуровна, Тилипона, Сайкона, Сухаревна, Лысенкона лауреатий цІераш елар.

«СЕРДАЛО»
3-гІа агІ. 16 декабрь, 1972 шу.

ТОРОНЕХ ПАЙДА А ЭЦАШ

Иисланiча пятилетка хьалхара шу пачхьалкхенга шура йохкара планови задани тiехкхоачашьеш чакхдьаьккхар тхо ферма коллективо. Хiьата укх шера а дерриге яззаш сорттiалых оаха хьайбай продукташ ядарен кийчьнеш декхараш толамца кхоачашдара. Укх тiоахьа доакъар шийчаеш дукха халонаш наьсьелаю тхона Iалама хьалаш хала даларах. Хiьата а хьайбаш дика Iаигара даха лерхI оаха.

Укх юкъа йоккъал оттарах тха боахаме кхоачамхиллал йол, силос Iалашьё торо хилламар. Цхьабакъда, республика кхьича боахамашка (Ильсаенски районе, хоа тiара валлазарш леладеча «Ермоловски» совхоза) силос кийчийо оаха.

Кийчдаь доакъар хьайбаша Iа довахкаргдолча хьатiаззар. Сенаж 1300 тоннанз меттел 1658 тонн аллар. Цхьабакъда, силос планагiа йолла оагчул ал сов-тiа мара елланз. Цудухьа долаш дола доакъар хкоабеш хiа е доалиташ боахаме йолаш йолча торонех биэза пайда эцоа дукха къахьег отделене а ферма а кулгалдоашеи специалистынеш. Оахош Iалашдаь ца хiалхьарча ра дiа на дохийташ деррига а доакъара кийчде лаьрхIад оаха Горьковска областа хьайбаш леладерий методагiа.

Цхьа тонн чах цхьа процент кхачан тух долла 150 литр ва-створ тох тiунаш 65—70 процентаца дiакхоачаеш. Хiьата на чах дiатох юхье распылитель йоаллача шлангаш. Эттера лоаркIаметiа операци а растеор дiатохарца цхьана шурий мора тохар. Из цхьа тонн чах 25 литр боаран бо-лаш тоха еза. Хьайбай организма пайдане хургйола шурий меата среда хьахилийтара цхьа тонн чах 20—30 килограмм хьоар тох.

Шурий морзо доакъар талдарах лерадеш йола органически кислоташ хьахилийта торе хулийт.

Кiоага чу доллаш дола из тайна тойаьк ца силос йоллаш сиппа еааьча тракторашца тоiалу, тiехка 30 сантиметр лаьттаи хiоа тiаьох.

Цу методагiа тоадаь ца фуделла кiоаг хiаца хьа а баьста хьайбаш кхоабаш да тхо. Дика дуъ иэ ца къонача доахана.

Из метод чiоагiа пайдане хургья къаьстта йоккъал хиннача укх шера кхоачамхиллал доакъараш Iалаш ца даьча боадамашта.

Чана меттел кiалхьарцара опилкаш елх оаха. Хiара бригаде оттаь доакъара рационаш я.

Хьайбаш дикача хьала тiа да. Iан замалахь боккхача лоархiаме да хьайбаш йiайхача помещенешка лоаттадар. Цо а торо хулийт цхьалолча дакъе доакъай кходе.

Хашпахьа тоха а дейна помещенешта дика ремонт яьй.

Фермашка хiаиз хьатiазттар мел доархiамеб безхтоккхамеш ха а дуаца деваш дац.

Тха ферма къахьегамхоша чiоагiа раьза а хиина тiакйцар хьайбай боахам дiахо айбаш, советски халкъ хьал-торо тоаяра тiабоззабаь «1972—73 шш. Iан замалахь хьайбай продукташ дукхагiа яхаш кийчъяри дукхье хьайбай боахама болхлой Ерригсоюзни социалистически нхь йоаржаярах» бола КПСС ЦК, СССР Министрий Совета, ВЦСПС сопам.

Из сопам бийна а бийна Курганска областа Къахьегама Шеча Байракха ордеп лелаеча «Красная Звезда» совхоза № 7 йолча чуоттадаь хьайбаш кхоабеча коллектива болам хьал а лоацаш керда декхараш оаттадаьд оаха тхоашта хьалхашка: хьайбаш дика Iангара дахеи цар продукташ совъяхеп.

СССР хьаь 50 шу дузаче денне иакъаикхара кийчо а ш, тха бригада коллективо толамо кхоачашду 1972 шера ше тiайна социалистически декхараш. Дiабаьча цхьайтта бетта 21156 центнер шура яьккхай бригада хьайбаш леладераша.

Бригада шура ишкара цаш кхоачашьел доакха дакъа лоац хiара шера шоашкара лаккхара дьоккамаш гойташ къахьегача деркаша Яхиева Хавас, Сунгатулина Дияфросьяс, Эпендиева Вакьтус, Гутиева Зарихьата, кхьобараша.

Оаха кхетаду производство толаш йолча методех кхетамца пайда эцарах, къахьегама дисциплина телха на йича мара хьайбай продуктивность лакхлургйоацалга.

Ерригсоюзни социалистически ях юкъе а баха, тха ферма хьайбаш лелайераша тiадоагiача шера керда, доккхагiбдола декхараш тiаийтад.

Иисланiча пятилетка кхоалагiча шера деттача доахана Iуа дезаба а деш хiара кхоабеча Iаттагара 2450 килограмм шура йоаккхартъя. Хiара бежана дийнахьа буси 550 грамм дулх тiаахеттийтаргья.

Тха ферма мел яша хьалаш доланш да хьайбай продуктивность лакхъера.

Комплексни механизаци юхьалда хиннача типпача коровникашта меттел хьалъяь типови бив мутiарагiа хьайбаш лоаттаду коровникаш я. Массайолча базашка автопоилкаш латт. Коровникашкара кхо транспортерашца аралоах, хiьата из транспортни лафетошца дiаьйа кхашка, ферма кол лоатта я на деш, Цу гiуланхо торо хулийт хаи хаддалза цiена яьлийта.

Ферма массайолча коровникашка оттаяь болх беш я механически хьасапе доахан детта аппараташ.

Доакъар декхара бахханта механизаци е лаьрхIад оаха. Из гiулакх укх гаргарча хана чакхдоаккхорга.

Партеи правительстван сопам тiа белгал на дарра, укх гаргарча хана ферма тхоай кормошех хьалве лерхI оаха. Цун плап оттаьй, из хьалъеогiоала моттиг белгальяьй.

Иштта хоанга яхаш тiадоккийтаргда тха коллективо партеи правительствая советски халкъа хьал-торо тоаяра, еча йоакхоша жоп луш.

Х. САЛАМОВ,
Грозненски района Грозненски шурий совхоза шоллагiча отделене № 2 йолча ферма бригадир.

«Сихагiеи дикагiеи хьалхе гiишлош» яхача девизах къахьегаш ба укх шера Нохч-Гiалгiайчен гiишлошъеча управлене СМУ-1 гiишлонхой. Цуига хьежна дика ба цар доахе толамаш. Шоай низаца гiишлой-монтажни балхаш дара шера план 110 процент кхоачашъяьй цар.

Хьинаре къахьегарца белгалбаьнна ба цига Цечоев Iабдул-Хьамид керте латтача бригадера монтажникаш. Царех ба Шпенко Владимир, Юнусов Ширвани, Смердов Аркадий, Графов Владимир, Версанов Сахаудии, кхы дукха бараш а.

Цар хiанзалехьа шера план 150 процент кхоачаш а еш, пайда ийнаб 9. бiаь эзар сомах.

СУРТА ТIА: (аьрдехьара аьттехьа) монтажникаш В. Шпенко, Ш. Юнусов, А. Смердов, В. Графов.

И. ПЛИЕВА сур.

ДИКА. БОЛХ БАРАХ

Сунженски района XX партсъезда цiерагiча колхоза № 2 йолча шурий-товарни ферме болх беш ба вежарий Сайдулаи Асайдулаи Абукуевгiар. Бежа Iуй ба уж. Укх шера бiарччача аьхкии гурахьи къона хьайбаш доажадеш хилар Сайдулаи Асайдулаи.

Цар Iулаца 300 бежан дар. Эсей хьунеи йистошка доажадора вежараша хьайбаш. Йокъалах кхьичахьа баьцаш ьыгача хана доацаина церг хьакха хiана корайоагiар шига. Иштта, илаташ чуйца даьнкача кхашка а доажадора. Хов бежа Iушта бун дикагiа мичахьа дул, йоаз моттигаш. Цудухьа дiайхача дийнаьх хьалIо ца лехкаш доажаде деззача дiадугар къона хьайбаш.

Дiаьхача аьхкии гурахьи цхьа килограмм концентрировании доакъар диллаизар хьайбашта. Цхьабакъда, колхозе дикагiа бола бежа Iуй лоархIаш болча вежараша Сайдуланеи Асайдуланеи халача хьалашка лакха толамаш даха карагiдаьлар. Ахкаи замалахь эттара бiайхагiа болча июль бетта дийнахьи буси хiара бежана 640 грамм дулх тiадеттадалийтар цар, хiьата август бетта — 479 грамм, сентябрь бетта — 695 грамм, октябрь бетта — 515 грамм. Цу беттаашка лаьттача хоттамге диллача геттара дика хьоккамаш да уж.

Дика болх барах шиннена а 90 сом преми еннай Абукуевгiар Сайдуланен Асайдуланеи. Карагiдьннаноx кхоачам беш бац бежа Iуй. Партеи правительстван еча йоакхоша кхы а хьинарегiа къахьегарца жоп дала лаьрхIад цар.

А. МИХАЙЛОВ.

КИЙЧО ЯЬЙ

«1972—1973 шш. Iан замалахь хьайбай продукцин йоаккхилгеи кийчьелгеи алсамдаккхар духьа хьайбий боахама болхлой Ерригсоюзни социалистически ях йоаржаярах» бола КПСС ЦК, СССР Министрий Совета ВЦСПС сопам геттара раьза болаш тiа а хiица, шоай хьал-торо тоаяра партеи правительствая еча йоакхоша жоп а луш, жа дахкара дика кийчо яра, Iоахарий, жа ца къастийташ Iангара дахара мел эшар Iалашдаь Наурски района Ленина цiерагiча колхоза жа лелад ераша.

Жа дахкара кампани толамца чакхъяккхара къаьстта дика кийчо яьй цу колхоза вокххагiвола жа Iу Батаев Iамраи керте латтача жа лелаеча бригада коллектив. Желаш, Iоахарий чулоаттадергдола клеткаш тоаяь, йоахьаь, кiир теха кийчьяьй. Iалашъяьй жа дахка доладеча эшаргйола инвентарь а.

Бригада къахьегамхоша социалистически декхар тiаийнад тiадоагiача шера хiара бiаь жийна тiехьа план 104 йолча 120 Iаькар хьалххебе хiара жийна тiера план 5,6 килограмм йолча 5,8 килограмм тха даккхеи.

Жа дахкара дика кийчо яьй воккхагiа волча жа Iуно Хаджимагамадов Iумара кулгалдеча бригада а.

Декхараш толамца кхоачашдергхиларах бiубенна ба колхоза жа лелад ераш.

М. МАГОМЕТОВ.

БОЛХ БЕ ХОВ

Дукхача хана дола хьайбаш леладеча дика гiулакхаш карегiдуллаш хьавоагiа Советски района «Керда вахар» колхоза хьайбаш леладер Шамсадов Баудин. Лазар ца кхетийташ, юкъера ца къастийташ, тоадеяна долаш Iангара доах ио доакан шеррашера, хiьата аьхки даьгiенашка дика доажадеш планови задани доагiачул цаI-ах дукхагiа дулх тiадеттадолийт.

Укх юбилейни шера ше тiайца социалистически декхараш а сийленна кхоачашду Баудина. Цамагараш доацаш тоадеяна да цо аьхки даьгiенашка доажадеь доахаи Iаьсийн. «1972—1973 шш. Iан замалахь хьайбай продукташ йоахиягеи кийчьелгеи алсамдаккхар духье хьайбай боахама болхлой Ерригсоюзни ях йоаржаярах» бола КПСС ЦК, СССР Министрий Совета, ВЦСПС сопам боккха кхаъ хиина тiаийцар хьалхалаттача хьайбаш лелъдечо. Цу лоархIамеча документо дiаьхха а дьахьохе балача нахала хьал-торо тоаяра партеи правительстван цахаддаш йоакхо ета. Хiьата цунна къахьегама соагiатащна жоп дала чiоагiо я ь хьинаре къахьегаш ва Шамсадов. Цамагараш ца хулийташ, юкъера ца къестийташ, гiел ца долийташ ше долду хьайбаш Iангара даха дош деннад Ваудина. Хiьата йолчарех пайда ийбеш керда резерваш гучаяхеи Iемача ю сийлена кхоачашдергда из.

Х. ЗАЙНАЛОВ.

ГIУЛАКХАШ ЦХЬАТАРА ЛЕЛАЦ

ХьатIадоагIача Iан къаьстта дика кийчо яьй Советски района Орджоникидзе цiерагiча колхоза хьайбаш леладераша. Цига 3170 тонн гiожа доакъар Iалашдаьд, е планал 270 тонн дукхагiа. Специалисташ ма яххара, колхоза хьайбаш Iангара дахара шортта тоъаргда из. Хьайбай помещенешта ремонт яра хиналаьа йоакло яьага хов ферма помещенеш бiаргяйча: дика тоаяьй, йоахьяьй уж. Массе хана а Iан ниттта дика кийчо ю укхаза. Гiел ца долийташ, царгара хьайоакхха продукци кiеззиг ца йолийташ хьайбаш Iангара доах цар хiара шера. Цудухьа пачхьалкхенга дулх доахкара план хаяал хьалха кхоачашъе карагiдувл. Масала, укх шера 600 центнер дулх доахаделаш ир колхоз. Хiьата Октябрьски цiей тiакхоачаш Даьхенйа тоаш 1086 тонн дулх дiадаларах рапорт делар колхоза хьайбаш леладераша. СССР-ен Нохч-Гiалгiайчен автономен 60 шу дузача юбилейна хетаду цар шоай толамаш.

Iан иштта дика кийчо яьй XX партсъездеи Ленинеи цiерагiча колхозашка а. Ерригача хьайбай помещенешта, желашта дика ремонт яьй. Доакъараш Iалашдара план 104 процентал кiезигагiа кхоачашъяьяц цхьаниа а колхозо.

Цхьабакъда, «Новая жизнь», Кирова цiерагiча колхозашка Iан во кийчо яьй. Хьайбашта эша доакъараш Iалашдара план 60 процент мара кхоачашъяьяц царех хiараь.

З. ХУТАЕВ.

ТЮМЕНСКИ ОБЛАСТЬ. Пред приятена гайна йоацаш, хьунагiа уллача Боровски птицефабрика профилактори санаторе хiара шоттадайнзахьи кiирашдийнахьа боагiа балхлой гiулакхера ххаь.

Н. САПОЖКОВА сур. ТАСС фотохроника.

КЪОВХЬИЙ КХАШ

СССР юрта боахама белгалагiа йолча керттерча оагiонаш — дiаьхкача хана планаш уттадар. Лаьтташ леладерий торо а карарча шера хьункъална уйла яь на Iеш, из кхоана иишта хургба хе я. Мехка лаьтташта шорра мелиораци ца латт, хий дехкача лаьттана тоашшара лакха хьункъаи хьабаьга дiаьттiехьадоаккхарг. Доллаш йола баьцаш кийчьеи я, Къовхий кхай а уйла ю лаьттаи леладераш.

Къовхашеи даьгiенашеи бiаьи эзараш гектараш дiалоац СССР-а. Царех дукхараш хьайбаш леладераш дехкар я, РСФСР Iаьрка лаьттаи долча даьгiе тiера лаьттаи леладерий массе а доладеш агроном Литуин Александра духа къовхаша даьгiенаши хьуинъяфа архитектура спортел.

ЛАЬТТА ЛЕЛАДЕРИЙ МАССАЗАРА РУЗКЪА

Массаза а сага сапаргiатдоаккхаш, дог гiоздоахаш хиннад Россе вренаш мелла латта къовхаш. Цхьабакъда, аьхха хозалца товни дезеи хиина Iац вайна къовхаш. Массаза а пайдана хиннад уж лаархочоа. Уж ца хилча тахан а дегiабоалабуларгбац юрта боахам. Ялата культурай хьункъам лаккхарца Iовю колхозашеи совхозашеи фун фондаш. Цхьабакъда, ялатели кхьича концентрателн соагiа, хьайбашта кхы е баьций доахъараш, шоай «витаминии пех» а яш. Дикa тоаина бе-бе баьцаш тiайолча къовхашкара кховчамболлаш протеин, кальций, фосфор, каротин — организмана, шурийна, укх дiекониа мел эшаш йола хiаме кхоач Iаттага. Дика хьийкъа баьцаш тiайолча даьгiений цхьа гектар — из а бiаьхкача пхе бетта бежане Iатта йола «столови». Цу тайпарча даьгiений дехьа йоах: «Укхаза консейр мошi я, хiьата цун лоархIам мах баь кертвецаш боккха баь». Дiахоча баьций даьгiенашкарен къовхашкарен даьккхача доакъарга боле мах дика кiезигагiа ба хьахийта: корнеплодашка, хьажхiий силосга, хоартодашка бодачул.

Деш дола къамаьл дикача къовхехи культурин даьгiенехи хилар кхетадеш ма дай.

Центральни Черноземье — Белгородски, Воронежски, Курски, Орловски, Тамбовски, Липецки областашка — къовхашен даьгiенашен дiалоац шин миллион гектар соагiа, дерригача лаьттах 15—20 процент. Цхьабакъда, тiоадал йоарамегiа йолча шерашка гектара тiара 25—30 центнера лакхагiа хилац цар хьункъам укх тiехъарча итт шера, хiьата шу тiоадала кiезига йолаш дечан—кхы а лохагiа.

ЮХА МЕТТА МИШТА ОТТАДЕРГДА, ДIАЬХИИ МИШТА ДЕРГДА КЪОВХАШ?

Павловска опытии къовхий кха юкъерча Доне да. Хiана шоазткъа шу даьннад Михаил Иванович Ненароков, юртбоахама Iалмай доктор, кiи хеза селекционер, РСФСР заслуженни агроном кулгалдеш хьавоагiа. Цунна хетачох, укх гаргарча хана, хий дехкачеи ца дехкачеи лаьттешка культурин даьгiенаш хьаярал сойагiа тоадаиза дергдац кiезигдукха бун хьоххаш а бiаьстеи юхье эттара хьалха зiнор телача дезз дикка шелал отталца йолча хана доахаи доажадеш а доле бiаьи эзараш гектараш дада къовхаш. Цу гiулакхъа доахан доажадергдола боарам оттабе беза. Планагiа, доахаи тiа ца дутеш цхьан шерен ах шерен хiьата а салаIийта деза даьгiенашка, хьалхарча шера бун тiайолаенна чул тiехьагiа хьокха а хьокхаш. Ялх-ворхI шера акъа, бун тiааллалца, мукъа дита деза къовхаш. Шелад тiая 30—35 ди эшаш соцаде деза гураль доажаду доахаи. Даьгiенашка салаIийтаро, баьций фу дебийтаро бай кiоагiбу, дика хьункъаш йола баьцаш дегiаяккхара белгалдеш ду, хiай хьункъаш йоаккхаи ю кхоамеа — «Путь к коммунизму» яхача колхоза опыто. Укхаза цхьадолча къовхашка доахаи ца дажийташ соцадаь, йоархIаоа дiаьхай, бай бохабаьб, кхьа дiайкйча дукхача шерашке тiахьала баьцаш дiайеййай. Хiьата цьаьи хана мустдейна даьда къовхаш баьцех тоаденна латт. Иштта моттигаш хиннай Центральни Черноземья дукхача кхьича боахамашка а.

Хоаш да иштта, баьцех тоабенача цу мехха аьлевен бiаьи эзараш гектараш дiалоацаш хилар я. Хiьата цу яьсача моттигашка баьцаш дiайийча фу дар-хьоргI?

Михаил Иванович Ненарокова дуйц:

— Догiай хий сеца беранi бохаш еппа, дукха аьлла ордени — бизза пайда эшиш йола доакъарий резерв. Къовхаш боккъонца тоя а даь, культурин даьгiенийн хьалле дiалхагiа къовхашка дiахоча баьций фу Iадашде деза. Из проблема къовсташ гiертаи болх беш да тхо укх тiехьарча шерашка...

Шин болхлоша цхьана Iаьламаъ духха опыташ яьй Ненароков Михаила. Укх тiехьарча шерашка тiагiертта дукха къахьегарах цкъа дiайийча къовхашка дукхача шерашка тiаюлача баьций цхьайтта керда сорт хьадаьд цо: люцерна, безостии костерь, къовхашкарча тимофеевка, лисохвоста, канареечника, бокквине, шера леад йолча житняка, пырея, гiомар тiа тiаюлача эспарцета, кхьдераш.

— Цхьа дiайийча дукхача шерашка тiаюлача баьций дукхо сорташи тайпаши оiашагiкхийттах тха хiана, — йоах Iалмахо. — Укх гаргарча хана шоай деррига къовхашеи даьгiенаши тоае йиш йолаш ба Центральни Черноземья лаьтташ лелаераш.

МАССЕ МЕТТЕ ЦХЬАТАРРА

Черноземья ерригача областашка сиделга темпенегiа цкъа дiайийча дукхача шерашка тiаюлача баьций даьгiенаш хьае лаьрхIад. 1975 шерале 40 эзар гектар дiае лаьрхIад аьхха воронежцаша, тамбовцанаша — 100 эзар гектар. Хiана кран масс е метте керда прудаш Iамарча хьадеш, хий детта а кхеина гiулакх ду а доладаргда, советски мелиоратораша лаьттанаш совхозашеи, хий дехкача лаьттан моттигаш керда лелаеза. Хiана колхозашкеи совхозашкеи къаьстта оiашагiъяхай механизаторий мелиоративни отрядаш, доакъаш Iалашду бригадаши звеньяши. Царна къаьстта гиоштта дiаенай лаьтташ участкаш, машинаш. Къовхаш леладераша материальни хоаштаьнеи шортола условеш оттаьй. Волгоградиции укх шера болх беш 1000 гаргга механизировании отряд я. Липецка областе ши шу хьалхагiа оiашагiъеяна хиннача доакъараш Iалашдеча бригадашеи звеньяши укх шера шоай участкаш тiа ворхI тонн аьминочии хий техад.

Город Павловске (Доне) фу ва ух. Дукхаха къахеташ кхуньйк. Хiара письмо тiа — безостии костра, тимофеевка, люцерна а диттар лех.

— Къовхех баьций кхаш дера къахьегачь, — йоаь доктора Ненароков, — юкъерал доацаш дикъа лоъа тха белхлоша. Оаха хьа а кь тiахий тiйн-тайпарча лаьттоша, бовзака, берашка, культурин даьгiенаша дiалоргйолча баьций аттам ремингаш, цар агротехника система дiахьехьаьккхай. Хiана оаха ги кхуньйт мехкарча опытии дадайтта областеи республики. Тха сорташа чiоагiа уйла тiайхийт социалистически содружество механизаци агрономаш. Укх шера бiаьстеи юхье Павловскерча супервзелтии фун йоакхий партеи хьайтай ГДР-е, Чехословакия, Венгре, Румыние, Монгольска Халкъа Республике.

Павловска къовхий кхайна 1970 шера юкъеденнад 700 гектар лаьтташ. Хiьата, нагахьа сацаи къовхий кхаш леладерашта хьалхе йоакха йоацаче Ненароков коллективо супервзелтии фун 25—40 центнер луш хиннайле, соахка дiаяхьийтай 200 центнер, хiьата укх шера — 300 центнер. Дiахо йолча хана шера пхе бiаь центнер кхаъ лаьрхIа. Хiара областе шоай гiончий ба селекционерий — оiашагiйеенад фу кхабу йоакхорг станцеш.

«Баьцаш дiахоа къовхашка даьгiенашка — деррига боаланеш ta!» — из лаьрхIа къовхий кхаш леладар духьа шерра къовсам бер кхое лаьрхIа. Хiара областе шоаш хиннача тайпара тоадеяна дiаоттаде латт техаь къамаьра эрсий къовхаш.

Александр ПЯТУНИН. (АПН).

ХЬАЛХАЛАТТА БРИГАДА

Грозненски бурувтохара балхий управленерча № 2 йолча Правобережненски инженерно-технологически службаш чуйоагiа № 125 йолча буровой коллектив. Ер шу долалуча хана мехкдаьтта кiеж а тохийташ бурувдетта мастер Тараканов Петр Александрович керте латтача мехкдаьтта доахараша дiаелар № 115 йола Правобережнера скважина. Цига эттара хьалха мехкдаьтта хьадийлар из бригада я. Цу гiулакхо лог гiоздьнкха хьинар яьлаь къахьеге йолаелар цу РИТС-ра Шилаев Iумар, Магашев Муса, Азвоев Султан, Мельников Владимир керте латта бригадаш. СССР хьаь 50 бiаь шера юбилейна къахьегама соагiат кийчдара къовсам лоаттабеча цу массайолча бригадо тiехкхоачашьяьй бурув тохара план.

Тiерча мелашка мехкдаьтта доаллий хьажара тохкама бурув тохан я хов. Тараканов керте латта бурувдетта бригада № 75 йолча буровойна, Хьинаре къахьегарца белгалбаьнна ба бурувдеттараш Э. Н. Мударов, Х. Далаев, слесарь Г. Рыжов, кхьбараш.

Д. ГАБАЕВ.

1945 ШУ — тiом чакхбаьннача тiехьагiа хьалхарча пятилетка хьалхарча шера боккха болх чакхбаьккхар Грозне мехкдаьттахоша шоай промышленность юхайеттаоттаяра.

Керттерча даькъе мехкдаьтта теIаш долча караганo - чокракски тiоанашка тохкама балхаш шерра дiадоладаь ца Iеш, тiа-тiа дукхагiа тохкама буровойш хьалъе йолайир Майкопски тiоанашка, хiьата Тийркал дехьарча шарарча ера болабир тохкам бе.

Керда скважинаш эксплуатаце дiа а телаш, болх ца беш лаьттараш юхаметта а уттеш, мехкдаьтта сихагiа дахара методаш юкъе а кхуалаш, 1948 шера кхачар «Грознефть» тiом хьале хиннача мехкдаьтта дахара боарамга, хiьата 1949 шера хапал кхалха кхоачашйир пхе шера план.

Из долла хiама промыслайн бурувдеттача конторайн технически база шеръярий цхьана кхоачаш-деш дар. Балха юкъе йоалайир вна бола (цу хапага диллача) редуктории станокаш - качалкаш, кiоаргачара мехкдаьтта хьаузза чуутт аю насосеш, бурув деттача тiа-тiа дукхагiа юкъехуьа турбинни способ, Старопромысловски контора прораба аш, Коробова инициативагiа буровойш хьалъеча юкъейоалайир йоакхийча блокех гiирсаш хьалдара керда метод.

Эргабоалаш тоабеш бар лоабата мархали остапи кийчдара боахам, бурувтохара технологи, лаккхара кадрий квалификаци. Ялхалгiча пятилетке гучадаьлар Тийркал дехьарча шарарча ерен районашка мел мехкдаьтта доал. Цига мехкдаьтта даьккхар Майкопски, мела тiерчек кiалхарчен тiоанашкара. Цхьабакъда, къаьнарчарча меттел мехкдаьтта керда районаш хьайийллар аьнка биэза юхаметтаоттабулургболаш башар лохбенна мехкдаьтта дахара боарам. Цул тiехьагiа хенз хабараш доладелар Грозний ше дергдар даь яьннай, кхы керда хьелле моттиг цун я а иц яхаш. Балхаш сеца а деш, мехкарча вокх къонача районашка дiакхуьла йолаийр бригадаш. Цхьабакъда, цу гiулакхашца тоам а баь Iе йиш йолаш башар гiозненски мехкдаьттахой, цудухьа дiахо мехкдаьтта лаха болабелар уж 3000—3500 метр кiоаргача мелоэоейн тiоанашкара.

Эттара хьалхара скважинаш йоахача хана Iалальмате йоккхий халонаш тiаьттар, Мелоэойски тiоанашта тiаккхачара тiоанашкара дивленеш лакха йолча майкопски тiоанех чакхбоала безаш бар. Лакха давленеш температураш йолча хьалашка бурув тоара геттара керда технологи кийчъяра уйлае езаш дар.

Бурувдеттарашеи геологашеи чiоагiа къахьийгачул тiехьагiа Карабулаке тiерча мела тiоанах тохкама бурув теха мехкдаьтта йиа бола кiеж тохийтар. Уж алхха тохкама балхай жара дацар. Мелах бурув детташ скважинаш яьхар Горагорски, Хаяи-Керта, Вознесенски районашка. Цар бекъдир Шолжа дукъагiа меттел, Тийрка дукъагiа а тiерча мела горизонташка дукха мехкдаьтта доаллаш хилар. 1957 шерале Грозный юхе къоклуча дiа а кхача, торо хилар доаха мехкдаьтта кiезиг ца делийтара соагiа, из сихха алсамдуллийта а.

Тохкама балхаш тiа-тiа сихагiа алсамдуллаш дар, цхьабакъда, Грозне кiоаргеи тiеккiоаргеи скважинаш яхара хьалаша хьалхехкар дукха дешаш къоастадиза деза хилар.

Нагахьа саьпа хьежаш веза гiулакх а Грозперча скважинаш юкъера кiоаргал бiарччача мехкн юкъера лаьрхIача хилачул дикка сихагiа лаьттах йодаш хиша хилар, цудухьа кiоарга бурув тохара болхехкараш, хiьата доалла, цу тайпарча скважинашта эксплуатацига а Грозне районашта мара доагiаза дацар, кiоарга скважинаш юкъ-юкъе къулбехьарча кхьич районашка а (Азербайджан, Краснодар, Дагестан) йоаккхаш хилале я.

Цу хана «Грознефта» хьалашка юкъейоалайир зiамига диаметр йола скважинаш яха (чакхйоалеча хана 140 мм хулар скважина) хьа хилийта йола зiамига габеритни конструкци, дуллуча тайпах долча остай, одношарошечни остай конструкци оттайир, универсальни перфораторш, температураши давленеши лакха йолча хьалена мархалашта обработка яра технологи кийчйир, хьакилер керда реагенташ: КССБ 1—3, к. кх. дI.

Бiашагiъяаь газ мехкдаьттеи газни цхьана хiаухийтаргдолаш керда метод юкъейоалие лахьхiар, хiьата Куйбышеверча болхлоша шоайцига а вайнига а из шерра юкъе я йахьар.

Лакха давленеш а йолаш кiеж еттача скважинашта эксплуатаци ера фонтанни арматурай керда системаш юкъейоалаe йийзар, цу духьа уж кийч я яь, арахийцар тор. Грознерча «Красный молот» заводе.

1931 шера, Грозпй эттара дукхагiа мехкдаьтта доахаш хиннача хапачул лакхагiа бер из даьккхара боарам 1965 шера.

МЕХКДАЬТТА доахача даьнъерчарие юкъе эттара хьалха цу шера планированеи экономически стимулированеи керда система гiа болх хiаболабьйраш «Грознефта» болхлой бар, хiьата шоашта хьалхашка оттаяь декхараш дизза кхоачашде лаьрхiа а ба.

Тiа-тiа кiоаргагiа чуболхаш латт бурувдеттараш. Цар хiанзале а яха йоланьй цаI 7000 метри йиъ 6000 метри кiоарга скважинаш. Ерригача объединене гiолла лаьрхIача укх шера йистеяьнача скважиний юкъера кiоаргал 4000 метрал тiехьньлар.

Шерагара шерага лакхлора мехкдаьтта даккхара темпеш, хiьата 1971 шера 20,6 миллион тоннага кхоачай лакхбелар цун боарам.

8-гiа пятилетка хапал хьийхха кхоачашьярах дукхача мехкдаьттахошта орденаш медалаш елар, хiьата «Старогрознефть» НГДУ керттерча инженера ноа Бабуковнен мехкдаьтта доахача операторa ноа. Лологоевнех Социалистически Къахьегама Турпалий цiераш елар.

Цхьабакъда, кхетадеш ма дера, лаьттан чеяшка шоай йолаш йола ресурсаш хаддаьза яьа ма тийнайий, цудухьа 1972 шу кийчьало хiлар алал кхоачашъяра, тiеккха цхьашкабекъаш дукха баьлар. Грозне хiанзчул тiехьагiа кхи де хiана дясадац, ше дергдар даь яьннай, яхаш. Хiьата а оаха тешшане дiекхаййкаду, из ашта ца яхлар. Вай республикан лаьттан чеяшка мехкдаьтта долаш да — шортта, цхьабакъда, кхетадеш деха деза из.

Из хьахьонх керда хьайийллача мехкдаьтта доаллача шин моттиго — Правобережни Минеральни. Кiоаргагiача Iачу гiерта деза, хiана аьлча керда мехкдаьтта 5000 соагiа метр кiоаргача доаллa. Уж дешаш хьестадеш а хiана специалистий - производственни кийн институтa Iилмахой йоккха группа. Цхьалола хiанаш хiаньже а гучаданьад.

Шоллагiа лоставм цiенхаштта резерваш я юрски горизонте 6500—6800 кiоарга тухa кiал кхачча лийа бурув детта доладар. Хьалхара кхо скважина йоаккхаргъя 1973 шера. Карадераь тьаьа цхьа миллион тонн мехкдаьтта еша Iергъяц уж.

Старогрознеиски Вознесенски мехкдаьтта доахача моттигашка тiоанашкара даьлеен хьал-лоаттара дукха объекташ хьалъе йоладъй, хiьата 1973 шера цу тайпара гiирс хьалбе болабу Боргiане, тiеккха йиш дургья мехкдаьтта дахара хiанзара боарам цу моттигашна йiаьхагiа хана хьалоаттаба.

Уж а дукха кхыйола а геологотехнически мероприятеш чакгьяхаро мехкдаьттахошка йиш хулийтаргья мехкдаьтта дахара хiанзара боарам ший метта лоаттабаь на Iеш, из кхи тiа лакхйе а.

В. ЛАЗАРОВ,
«Грознефть» объединене начальник.

«СЕРДАЛО»
Эйла-дигi, 16 декабрь, 1973 шо

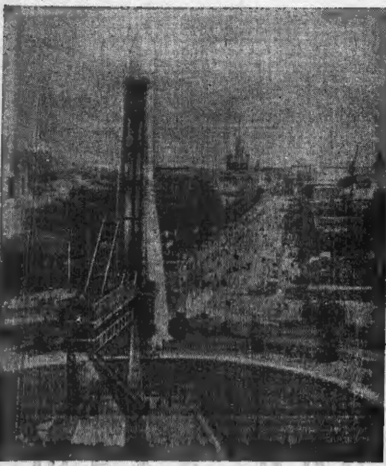

МОСКВА. СССР хьалхьа болхана карагIдаьккхарийн выставка. Хьалхара кеман — «Восток» яхача космически кеман цуп ракетоносителан макет.
Н. Грановске сурт.
ТАСС фотохроника.

ДИКАГIБАРИЙ ЦIЕРАШ ЯЬХАЙ

СССР-и Нохч - ГIалгIайчен автономии хьаьл 50 шу дизаре кечдаьхча IX-ча Республиканско художественни самодеятельноста хьажара итогаш йиъ жюре.

Самодеятельни искусствон къахьегамхой халкъа творчествон дегIаяхуллара, юртбоахама болхлоштен горох Грозне къахьегамхоштен концерташ уттадеш докхий толамаш дахарах республикански хьажара жюре хьалхара моттиг яла сецам баьб Нежай-Юрта, Советски районий художественни самодеятельноста коллективашта.

ШоллагIа моттиг яхьчай Наьсарен, Грозненски районий коллективашта, хIаьта кхоалагIа яр — Шаьла, Наьтерочни районашкарча артисташта.

Хоровой коллективашта юкъе лауреата цIи яьккхар Сунженски районерча Ассински совхозан болцадарийн совхоза хоро.

Вокальни ансамблашта юкъе лауреаташ хиннай Нежай-Юртарча районии культура ЦIен майIача наьхен кхалнаьхен вокальни ансамблаш, Урус-Мартана районии культура ЦIен майIача наьха вокальни ансамблаш, Сунженски районерча Ассински культура Цlен кхалнаьха вокальни трио, Советски района Итум-Кхаларчен Наьтеречни районии культура Цlеной вокальни ансамблаш.

Вокальни солистех 1-ча степена Дипломаш еннараш юкъе ба Наурски районерча «Октябра 50 шу» цIерагIча культура Цlен директор А. Иващенко Сунженски районерча XIX партсъезда цIерагIча колхоза болхло А. Ткачева, Наьсаран районерча ЖIайрахьарта культура Цlен болхло Т. Цицкиева. Наьсарен района культура отдела заведуюнча Б. Ханхоев, кхыберш.

Халкъа инструментий оркесташта юкъе 1-ча степена Дипломаш кхаьчай Нежай-Юрта, Веdана, Советски районашкарча районии культура Цlеной коллективашта.

Иштта, республикански художественни самодеятельноста хьажара лауреатий сий дола цIераш яьхай Урус-Мартана, Наьсарен, Советски районашкарча районии культура Цlеной хахкарий коллективашта а. Дуккхача дахкарий коллективашта еннай хьажара Дипломаш.

Художникашта - любителашта юкъе лауреата цIи яьккхар Йоккхача АтагIарча юкъерча школа хьехархоче Х. Апиева. Цу тайпара республикански хьажара Дипломаш елар дуккхача самодеятельни художникашта, скульпторашта, чекандикашта.

Республикански художественни самодеятельноста хьажара оргкомитета сийлен грамоташ алчан премеши елар лакха толамаш даьхача коллективай кулгалхошта, художественни самодеятельноста активисташта.

С. ПИТАШ,
IX-ча Республикански художественни самодеятельноста хьажара жюре бакхтанхаме секретарь.

ЛАКХАЛЕ ЕЗА СОНА

(РЕЦЕНЗИ)

ГIалгIай советски литература дегIаяра, из социалистически реализма метода лаpда тIа чIоагIдеина дIаоттара дикка доархIаме моттиг лаьца дIаэттай яздархочун ОСМИЕВ Сеса Хьамзата цIи.

Яздархочо араяьйнад иттанел совгIа прозаически а поэтически а произведеней сборникаш. Цуп цIи вай республике бовзарал совгIа, дикка йаза а йаза, еза а еннай Советски Даьхен хукхача халкъашта. Эрсий меттала йоахаш уж араяийнай «Халкъий доттагIал», «Огонек», «Нева», «Советски Казахстан», «Вай замэнко» яхача журналаш тIа. Цу совгIа уж араяийнай казахий, хIирий, финий, гIумкий, гIаьбартой меттала.

«Лакхале» аьнна цIи йолаш да яздархочо эггара тIеххьагIа арахийца поэтически сборник. Цунна юкъе ялй поэта укх дIадахача цхьаннии шера яздь дикагIа йола стихотворенеш. Сборник хьаделлалу «Дега цIи» яхача стихотвореница. Коммунистически парте кулгал а деш вай советски халкъа къахьегамхоша шоай Даьхе чIоагIъеш даьхча толамех дог гIоэлаьнача поэто, ше ший зовнак вазе воI хилараъ тарра, доагIача дешаниа зама я, вай тахкара вахар а ховстадеш ядаьд цу стихотворене тIеххьара мугIараш:

Хьо гIатта, са кант,
Хьо тIаьхьа вала!
Ленинах, Даьхенах,
Сийлахьча турпалех
Къахьга доал ала!

Уж дешаш кхоачашде гIерташ дега хiкеча уйлаша бокъоина дола сурт оттош, Даьхенах дола илли аа даькккача аа Iелуш полча поэта белгалду:

Са Даьхе а вешал хеттеш,
Дунен махкар кхайкабеш,
Кховле йолчеа дукьал утташ
Зене мел дар доладеш...
Маьлхагахьа заза санна,
Даьхе, дуне кьаргахь хьон.
Шоаш мел хьайтар каранхьача
Хьа нах гIеза белахьеш...

Еррагача сборника юкъе йоагIаш йола стихотворенеш поэто йиййхьай дийъ даькъе. Уж укх тайпара да — «Сийле», «Дицал», «Ха-зама», «Уйлеш».

Яздархочун произведенешта юкъе белгала моттиг дIалоац В. И. Ленина, цо хьахеллача Коммунистически партена хетаьча произведенеша. Хоаш да, из темах язьяь къамаи литературе дуккха а произведенеш йолга, хIара яздархочо дег тIара доагIа доаш шарна хетадьнга. Дерригача дуне тIара бакъдар а, харцдар а къоастадаьна, берригача дунен тIарча къахьегамхошта шийгара доккха беркат даьннача Ленина малхо санна бошабир йоах поэта вай даьй керахь илла ша, цо мехо санна докъедир йоах цар бIаргех иъа хий. Дикка зем болаш аьнна дешаш да уж.

Поэто хоит адамий дог, адамий къулба хинна дIаэттача Ленина цIи даим кхергйолга, цунцара нахьхе безам дентара денга чIоагIлуш оазбургболга. Ха-зама мел латт Ленина цIи наьха дегашкара дргIйоаншга белгалдоахаш по язду:

Массаза а, тахан санна,
Вайна малх а кьежаргй:
Адамашта къуаба хичча
Ленин даим вахаргва.
Ленин — из да халкъий ирах.
Цун хьеханца боах вай кот.
Халкъ да шахар доахар хIаран
Ленин — из да халкъа дег.

В. И. Ленина, Коммунистически парте, Даьхен сийле кхайкаеш, кердача къахьегама толамашка нах тIахьехара поэта хетаьча произведенешта юкъе белгала дег чу юлаш, я «Со Ленинца дагавоал», «Ильич даим вахаргва», «Са хьо мара оамал бац», «Аз лехар», «Вахар», «Тахаленга хьажа», «Цунах аз се вокхий ву» яха стихотворенеш. Царех хIаранах тешам боллаш ала йиш я из бокъонира поэтически жовхьар да, аьнна. ХIанзалца гIалгIай поэзеяо юкъе цхьаяна поэта ца аьнначa тайпара шийй тайпара оагIув лаьца я уж массо а. ХIаьта бокъонца боагIаш бола теркам а, уйла а тIаахнийта язъяьнна хетаду поэта сборника юкъе яхача стихотвореной дикка лоархIаме дола дакъа дIалоацаш йола «Парте XXIV съезал», «Вайха адам кхотадеш», «Бехаш ба цун хьехим», «Маьлха хамаьрша заIаараш» яха а кхыйола а стихаш.

Хетарахьа, доагIача тайпара къахьийна хилча, лакхача поэтически гоазалга кхаьчача поэта иза кхоачиргбар воккхара нийсйича эсала хиъ, шоашта юкъе дукха ритирика йола, хьалха дийшар юха духадош йола уж произведенеш тоае.

Сиха йоада хазама. Из дIа мел йода керда дехкараш уетт литературана а литератораштa а хьалхашка. Царна тIехьа ца висa гIерташ, шийй зама а замах тургпадкоа а хоастабе гIерташ къахьегаш ва яздархо.

Хана Осмиев Хьамзата арахийца сборник хийшача вайга оалалу из поэтически лакхаленга кхача гIерташ къахьегаш ва аьнна. Дерригача сборника цIи еннача «Лакхале» яхача стихотворене тIа поэта ваха лоаца боакхаш кхайкаду: «Лакхленах кхерулва лакхале мел езар!».

ХIана, сенна ез-теш поэта лакхале?! Цу деща жоп а лу, маIана а ду укх мугIарий дешаша:

Къьгга Iуйре оттача хан
Эггара хьалха
Из сийрдаIоалаьдаь,
Баьде бийса йоагIача хана
Эггара тIехьа
Из къайлайоалаьда —
Лакхале еза сона.
Доккха дуне довзача хана
Цу тIара мел бIарг
ГIаьнагIа кхоачаьдаь,
Лаьча тхьама дахьнача хана,
Эггара раьзагI
Из цу лакхе хуладаь —
Лакхале еза сона.

Дерригa дуне довза, из кердача уйлаца чулоца, къайк вахар цхь а сийрдаллакхха, тоадалийта ший берригa низ дIабала гIертаро вуг аьнна хет сона Осмиев Хьамзат цхьан лакхаленгара кердача лакхаленга.

МАЛЬСАГОВ Абу.

МУТАЛИЕВ Муъмад.

Дег тIара дешаш

Ма доккха да шун маIан,
дег тIара дешаш...
Дега къоабал ца вечоа
шо оалаш хаьам.
Шакiа санна цIенъя оаш
сага уйлаш,
Безамах цун дег чу хIама а
латтаж.
Кинга чу хьажача ший сурт
гуш санна,
Къьгга гуш хул шо,
дег тIара доагIа дешаш.
Езача йиIий бIаргаша
хIанта дог санна.
ГIоддах оаш хийла
адамий дегаш.
Наьха дегаша тIа ма уне шо,
Малхо бун тIаухьа ше.
Сатем байна хьунаш хул шо.
Царга кхачар кхераш ве.
Безам, тешам, беркат, хьаькъал
Из дерригa шох хьадоалл.
Даьллаьз алынар — цу оаш
дахарш.
Ши-ший кертах дайтт оаш довл.
Хоастам хийла шоана,
дег тIара доагIа дешаш.
Шоа цIенах латтa ихь фу
хургдa хан.
ВоьгIаш аьна йоагIа бийсаш,
Шоах къабоалл хийда
бийна саг шургдоа.

[illegible] Ибрахiим.

Са мехка Iадат

Доахаш — доагIаш шийсага
лоало
— Фу оаш шоана, хий ше ла?—
Цигарча сага жугa лоатта,
Волга халаш из гIиагIа!
Темахаш, из хатташ веха,
Махе даш цига даьсса доаш.
Шоашта оарп хьахкхашт деха,
Могачох шоана дерга гIо.
Шоана из кьычарелла дорхагI,
ЦIамхарагI а хета мог.
Амма, тешамегIа доттагIа
Кероргаш шоана кхыча мехка.
— Эшачоа со кхо ма велаш, —
Шоана шига хийла ховергла,
Цатешамна вас ма елаш,
Из цу мехка Iадат да.
Цунна Iоаи цар шоай халонаш,
Цунца беркате къахьег.
ЦаI воккхалиа ийна ва гIонеш,
Шевар-хьаьна из ала.
Цон ма доала — аз а хетта
тарлу цкъара: — дий ше да?
Са ГIалгIайчен къахьа Iадат
Наьма сибат ше сен чухьа дац!

Э С

ЦIоахха чоахада оаха санна
Уизар уагIаш, чонаш беш
Доамий дег чур арадаьнна
ДоагIаш да хьо, сеа Эс,
Гаьнара хьа тата хезача
Са дог кер чу тохалу.
Дениув санна хьо леваш дайча
Са ше бIарг тIаIадаха беналу.

ВЕДЗИЖЕВА Фердаус,
кешарие.

СЕРДАЛОНГА БОДА НИКЪ

ТХОНА, советски Iаьдал эггара хьалхара тIа баха долаенача хана даьхача ваха, дагадоагIа ГIалгIайчене хинна къал: баха ях, беррагаш хIама бац аьнна, дешар-йоазу да хоаш бар, хала дар цу хана писмо, а официальни къахьт деша хоаш вола саг юртара лаха, къанд меттала йоазуа вIалла а дацар.

1860 шера хьайиьяла Буроарча даI мара кхы школа ихар Наьсарен районе. Цига деша дагIар вайнахьа бIаьхйичар бераш. Уж кийчбора царнна чиновникаш Iуйн хургболаш. Массанахьа а оалел дора бусалба дынсн эуламерча Iадаташен.

Октябро оалангара эргахьекхар гIалгIай вахар.

Хьаккелдар наьна меттала йоазув. ГIалгIайчено тIашйцар цу хана Горски республики просвещене наркон хинначе З. К. Мальсагова отталаь латински алфавит. 1923 шера ше арадуала доаладар гIалгIай меттала эггара хьаллара «Сердало» яха газет. Араьлтар гIалгIай хьалхарча поэтийн писателийн произведенеш.

Бакъда наьна меттала йоазув кхоллара чIоагIа духьала бар Iаьрбий дешар дайшараш. Царна гора гIалгIай культура дегIайоалаьча йоккхий эргалонаш яра кердача алфавита боккха низ болеш. Цу дешаш гIалат бацар уж.

Хьаелла йолаелар керда школаш. Тоъаш яцар помещенеш. Цудукха бакъча наьха цIеношка а, кхыметтел маьждигашка а хьаелле эзаш хулар уж. Вацар хьехархой а. Хьайийлар педагогически кадраш кийчъяра лоамцача ханера курсаш.

ГIалгIайчен юрташкарча школашта хьехархой кадраш кийчъю бокъонца йола пхьоале я хиннa дIаэттар БуротIа хьайийлла хинна педагогически техникум.

Цу хана юрташкарча школашка, дешера цIеношка хьаелх дукха ликбезаш. Ие лоархIаме гIулакх кхоачашдаре шоашта ма когта духьале еш бар классови мостагIий. Къаьстта хала дар кхалнах дешара юкъеоза. Лоамаш кхалеста сердалонга юга никъ бехха гIерташ яр реакционни элементаш.

...Цхьа ГIалгIай педтехникума студентка МагIалбика района цхьан юрта ликбеза ехкэнт хьехла яхийтаp со. Зенитеш е цIа а лехи. урок луш дар тхо. Молла лайшачеa кормагIбаьхача тIехьа бисача наха йохайпр тха занятгш. Цу тайпара моттигаш кхача юртaшка а хийсьелар. Цхьабакъдa, цу халонаша юханьоазакхадалар тхо...

Шерагара шерага дукхагIа дуьлаш хьабоагIар дийша нах, хьалар гIалгIай къахьегама интеллигенция а. КъилбседaКавказе лахача хьамий кадраш кийчъяра Владикавказе хьайиьлла педагогически институт. Из институт эггара хьалхарчарна чакхьаьккхар гIалгIай кхалнаха Ахриева Иинае, Мальсагова Фатимае, Куркиева Хьавае, Котиева Мариема, кхычар.

Лоамаш къамий интеллигенции кийчъяра дукха болх бир Махкболан къамий коммунистически университета а. Цул тIехьагIa вай мехка кхийолча вузашка а деша эттар вай республикера кегархой.

Тахан институташка керда студенташ хьайбеча ленишка шоай бераша экзамеиаш дIалуча хана царех дог лаза вайнаьха боккхий нах бIаргбайна дагийот кхы юха йоагIаргбойна дIенхе ше да.

Т. МАЛЬСАГОВА,
Нохч-ГIалгIай пачхьалкхан университета доцент.

ПАЙДАНЕ ЭКСКУРСЕШ

Вайнa туристически станце кхайийлча дола Грозерча школашта бIаьна инструкторш кийчбаьб.

10 кружко а хIана станце болх беш. Ши бIаь бер да инструкторий дешар Iомадеш.

Дика болх баьб укх шера къоначa туристаша. Чрезвычайни комиссар Серго Орджоникидзе, Нохч-ГIалгIай республике хинначa моттигашка экскурсеш яй цар. Орджоникидзе революционни гIуллакхех лаьца суртах, материалаш, архивна документаш гулдаьд экскурсе хиннечaр. Цуи революционни гIуллакхашта юкъе дакъа лаьца коммунистий корабаьб, царна бесалш хьй.

Экскурсешта кулгалхо а туристически станце хьехархо Рита Ивановна Мазар. Лакха яха баьб гульбьча материалий.

Укх деношка дахагIоала 9 къона турист хьца Москве йода Рита Ивановна. «Са Даьха» яхача Ерригсоюзни слете дакъа лоацаргда вай республика туристаше.

Б. ЭСМУРЗИЕВ.

ДЕКХАРАШ КХОАЧАЩДЕШ ДА

Нохч - ГIалгIайчен кооперагашa шоаш тIаийнa декхараш толамца кхоачаш а деш дуккхагIа йоаhад юрташка бехача нахага тайп - тайпара товараш, лакхъяй царна гIулакх дара культура.

Розничин товарооборота 11 бетта план 28-ча ноябре кхоачашйир цар. Юртошка бахача нахага декхар 141 миллион сома маьха товараш, уж дул дIадахача шера цу юкъе дехкачарел 10 миллион сом дукхагIа.

Тоаденнад экономически хьекхамаш а, пачхьалкхена пайда бара план а тIехкхоачашъяьй.

Юбилейни декхараш толамца кхоачашду Шелье, Ачхой - Мартана, Грозненски, Гудермески районии потребительски общеcтвеша.

Р. ЧЕРКАСОВА,
Нохч - ГIалгIай респотребсоюза планово - экономически отдела начальник.

Доазол дехьара

«ОРА» ЯХАЧА ГАЗЕТО ГУЧАБОАХ...

...Ах бийса яьннача хана Сицилие къилбехьерча город Рагузера полицейски участка наIарах хIамa техар. НиI хьайиллача, кабарах воаллача дежурне шийна хьалхашка латташ бIаргавайра бе йоаллош тенча а йолаш вола эIанига саг. Из вар Роберто Камприа, цу моттигерча трибунала председатель воI.

Эккхийта «Лаца со, Джованни Спампинато вийна воагIа со...» а аьнна Камприа кресло чу лIачувежжа цаб кхетийта молх а бийха.

Бакъдар Камприа хьахар: тIатоIIаь алхазан чонча а тела хIаназа вийна из «Ора» яхача демократически газета корреспондент, Рагуза Сиракуза провинцешка леладеча неофашистий гIуллакхий хьокхьа язъяьча статьей автор.

Из вераш дувзадеиа духа дийцад итальянски неофашистий тIа газета тIоессача цхьа фунерадабча «кхелах», «Ора» ше боабу ший корреспонденташ яхаш «Ора» — Сицилие реакционни низашта даим гоама доладаьля изнацдаш буржуазни журналистанашех.

Газета цхьан номер тIа хьожаргда вай... Газета гучадьхьачоа, полицейска хьа документанца ший контора хьайийлача вовзаш волча «инженера» гIулакхий хьакъехьара статья. Мафиша вузавенна волча воккхача чиновникий бIехача гIулакхиех йола материалаш... Цхьан воккхача хьаьнико хьаш нийдеш хиларах йола статья... Воккхача «мафиозо» ший воI муниципалитете балха оттавайрах йола заметка... «Низ болаш, тера доаш боаа нах эш вийнa. Кхоссанза дарrдоацаш моттиг нийсъелча гера дика кхосса ховргдола нах эш кхаш кхийкаьхча юртбоахама промышленникий Сицилийска союза президента «портрет» дагадеха долаш аргда вай статьей автор — Спампинато).

Кхетадеш да, цу тайпара шоаш гучабахар гIийрен «даьшта» бахья дезаш хIама довиналга. ХIара шера «меткIальеш» дуай яхаш сунде цхьа бIаьн ал бIаьн дош гIоттаду газета духьала. Цхьабакъда, белгалдоалаш хIама да, уж лерошаш а хIана дац аьнна дароаш кхы дIахо никъ боаллаш дусаш хилар. ЦIакхд а судага доаш къоастаднйта ца хоаш кхалаш мотеш.

Ше вIалагIдаллача хана дикка Сицилие демократически низий трибуна а хийна дIаэттад «Ора». Сицилийски мафе гIулакхех лаьца эггара хьалха бокъонца баьхкам 1958 шера кенатеха арабаьккхар газета. КенайоазонсагIош тIа духхашка ара ьяр тIехбергIа шерра ийза дIекъхьа мафена керте латтача Лючано, Лиджо, Дженко Руссо цIераш.

Цу тайпара кепайоазув арадаьнна дIъ ди доаллашехьа а эггара хьалхара бомба ийккхар редакцие. Цул тIехьагIа йоал дIа «Ора» болхлошта духьаларча лелахамех, кIийленех, тийшача балхах массазара гIулакх хилар. Вешта, цхьа тамаш е езаш хIама а долий-хьогI укказа-и «мух ухача» «мафиозах» дIакхийтар неофашисташ хIаьта иштта газет докхача хьарнешта дайза бIеха гIулакхаш доахкаш бараш.

Аллаха уж хьагучабоахаш йолча материалех кхоачаьбаь Iелхадаш «Ора». Цун журналисташа бокъоша йола, цу тIа а дIаххайкае «Нкш йоаца» факташ гульяьй. «Дийкккр» эггара хьалхагIа дохадир духовенства мафей бувзамех, наркотиктий, тхьамка, денъхаяьча искусства произведеней контрбандах йола материалаш гулъьача Кастиано Кристина. Шийна теха аз валара бахьанаш хIанза хьегучадаьхарх. Цо даьча тохкамашта жоп луш цунна духьала сон дукха дешаш суде теларах, «хоаш беш» гучахбен сон дукха кхерамаш цунна тIатувсарах цунна, бокъаддар аьча, кхы са ца тохаденна хилла мегаш да.

Цул тIехьагIа де доацаш «вейна дIехьалар» мафе гIулакхаш хьагучадоахаш йолча ший статьяшца вовзаш вола Мауро де Мауро...

Иштта аргIа хьатIакхьача хIинз Джованни Спампинато а...

Цунна духьалара «операция» дагаехаршта дайнедаш массехк бутт хьалхагIа компарте моттигерча федерацига Спампинатоe письмо издаьлга. Из да из «ДIавахкха» хIана лаьрхIад мафе яхача хаттара жоп декхар а. Ший письмо тIа Спампинатос ма дарра дийцад «Итальянски социальни болам» моттигерча депутата Сальватор Кидиа гIулакхех. Стефано делле Кийе, Миланско юртбоахама банк йолча чу эккхам кийчбеча дакъа лоацаш хиннарех цхьание городе кхухьача наькъах, Витторио Кьянтовале — дьакхе «Iаьржача кинза» фашиста Боргезе гIонча хиннача хIаьта хIама каретэш Iомабеш военизированни лагераш еккаш волчоa къайлагIа деча ловнех. Спампинатос яздаьд Грацера уха гера къайлагIа доккача пунктех цаI город Рагуза хилар а.

Письмо чаккхоаллача цо белгалдоахх: «Бокъонца хац сона, цхьабакъда, са-и хоуа са сайна духьала цхьа тийша болх дIашагIболлаш латташ хиларах. Баьъан, гучоа, аз сведенеш сон дукха гулъяраха дуцачуа дукхагIа сона хоаш хилараха латташ да.

Вокъийнa хинаа Спампинато. Йоккхача сицилийска буржуазен лаьттан дайн хьешташ сатеми дорабеш йолча «вийна ийла» тIа кот лайзаб цо. Ший мехкахошта дIатIахьежача бакъахьара нах хеталуча цу гражданий бокъонна йоала юхь хIаъоахa гIерташ валар хиннад цун. Из вешaх салте санна, ший досте ший коммуниста декхар кхоачаш а дарь, ший дерригa къинар реакционни хьагучалахара гIулакхa дIа а деннa.

И. ГРАШИН,
АПН себ. корр.

г. Рим.

ГIАЙГIАНЕ СТАТИСТИКА

«Фу сий доакха ваьа тIемaхо, кач а ваьла чацa лаьтаргвa, эшa хоастa тIа а хайна массачa хих дехьа воргва», — канадски шкейцаша оалачa агa тIарча иллецара леташ да уж. Канада къилбаседа - малхбузехьарча территорей дуккхача моттигашкарча стойбищий вахар гаьнна хьаяха дIакхаьча хейа ше хиначa тайпара да. Цхьабакъда, хьунашта юкъе ду чарехьах, ацм ца дахача моттигашка хьу хьокхача хала къахьегар, кIирашка ца соцаш хьекха арктически шийла дарe керда даьча бора ага чу тIаоттa тарлучa кхерамца кийслургдолаш дац. «Эдмонтон джорнэл» яхача газето белгалдоаккхачох, шерагa кхачанза волча хIара вэар индейцах 79.4 процент ла. Канадски Арктика эскимосашта юкъе из цифра кхы а лакхагIа я — 97.3.

«Къилбаседа уналцIеной служба» яхача канадски департамента болхлоша шоай шера отчета тIа яздаьд: «Керда заь бераш доагa бахьан дукхагIча даьсе социально-экономически хьелашка дуваденна да. Мегаргдоацачен къечен цIеношка, кoча салитарни, хьадашка баха нохной практически кхоачашде йиш йолаш бац берий гигиенахи царна гIулакх дараха лаьца оаха шоашта деш дола хьахиъ.

Лорий отчета тIара дув газетаца: «...Къилбаседа - малхбузехьарча территорешка бераш сел дукха доадеш дола социальни хьелаш хила йиш йолаш пац дуне тIа эггара лакхагIчарех цаI ба яхаш ший вахара боарамах доаккхал деча мехка».

А. ЧЕКУОЛИС,
АПН себ. корр.

Оттава.

ЧЕХОСЛОВАКИ. Хьажа укхараша чIоастIа мегаеш я Юлиус Фучика цIерагIча столични парке хьайийлла «СССР 50 шу» яха выставка. Прагера а, хIаьта иштта кхача городашкарен юртахкарен яхтал заораш къахьегамхой хьажа баьккеб хIанзарча этапе Советски Союза керагIдаьккхараш къхьта хьахьокхаш йолча цун экспозицега.

Сурта тIа: выставке дIачувоалача массаш а шех дукха хуа.

ЧТК—ТАСС сурт.

РЕДАКТОР
Т. А. ТЕБОЕВ.

Газет арадув [illegible]

ТЕЛЕВИДЕНИ

16 декабрь
I ПРОГРАММА

16.30 — «Укхаьlено». Iалман-популярни программа. 17.00 — Веcбола телевидени. Мультфильмий программа. 17.30 — Весбола телевидени. Музыкальни вIашагIкхетар. 18.00 — Кердадараш. 18.10 — Весбола телевидени. Гайда. «Эстони» яхача оперей балетей Пачхьалкхан Академически театра артисташа эттар «Вернанна» яха цхьа акт йола балет. 18.30 — Дунен хадехьашта юкъера программа. 19.00 — «Кхерамe юккъьоазар» яхача телевизионни художественни фильма премьера. Хьалхара сери. 21.00 — «Ха». Информационни программа. 21.30 — Камеравосна. Передача дIахьу РСФСР-а халкъа артиста Корнилова. 22.00 — Баскетболах йола СССР-в чемпионат. «Спартак» (Ленинград) — «Строитель» (Киев) Кхуваскере передача. Тиэтельча — кердадараш, передачей программа.

17 декабрь
I ПРОГРАММА

16.10 — Литературни вIашагIкхетар. 17.00 — Весбола телевидени. Киношкахой клуб. 18.00 — Кердадараш. 18.10 — «Кхераме голи» эттара яхача телевизионни фильма премьера. 2-гIа сери. 19.30 — Союзни республикай искусства мастерий а Ерригсоюзни радион телевидения эрсий халкъа инструментий оркестра а концерт. Союзий Цlен Колонни залера трансляци. 21.00 — «Ха». Информационни программа. 21.30 — Концерта трансляци дIахо яхар. 22.00 — Спортивни программа. Тиэтельча кердадараш. Передачей программа.

II ПРОГРАММА

12.30 — Вераята йоко передача (нохчий меттала). 13.10 — Документални фильмий дешвал. 13.40 — Д[illegible]. «Са Даьхе — СССР».

РАДИО

16 декабрь

6.30 — «Юртара Iуйре» (нохчий меттала). 6.45 — Хоамаш. 6.55 — Хаоттам. 7.20 — «Грозненский рабочий», «Комсомольское племя» газетий обзор. 7.30 — «Сердало» газета обзор. 8.20 — «Къона» (эрсий меттала). 13.00 — Литературни передача (гIалгIай меттала). 13.30 — ВIухой зияннех дола концерт (гIалгIай меттала). 13.45 — КПСС XXIV съезда сецамаш кхоачашде «Юбилейн сийна» (нохчий меттала). 14.00 — «Цle сийгаш» (гIалгIай меттала). 14.30 — «Литературни Нохч-ГIалгIайче» яха радиовыпуск (эрсий меттала). 16.15 — Глазунов. Концерт (эрсий меттала). 16.00 — «Кавказе Iуйре» тIа радиожурнал.

17 декабрь

7.10 — «Грозненский рабочий» газета обзор. 7.15 — «Ленинан некъе» газета обзор. 7.20 — Хоамаш (горскетрела). 7.30 — Юртбоахама хоамий хьажа. 8.25 — Шоана дуккхаеза эшараш. 13.30 — Халкъа боахама карагIдаьккхарий выставка доккхьаной опыт массанега дIайовзийта. Юртбоахама балхлошта (эрсий меттала). 14.00 — «Сабар коттальнедэ» «Ч» Санлова дувцар (нохчий меттала). 14.07 — «Хьега хьехжа дIатарбалагIерт аьна теобанхой» яха беседа (нохчий меттала). 14.38 — Хьона дагадоагIий поэзи (эрсий меттала). 14.50 — Нохч-ГIалгIай эстрадни илли (нохчий меттала). 15.15 — Массанахьа дика нах ба (эрсий меттала). 15.30 — Къахьегамхошта йола кIиранденнахьара декъа программа (эрсий меттала). 16.15 — «Къахьегамца сийдолаш ва саг» яха очерк (гIалгIай меттала). 16.30 — Школьни глобус (эрсий меттала). 16.20 — Иллеца доттагIал даьанта зама концерт (нохчий меттала).

ХАОТТАМ

Тахан республике гIоллен Грозненски воагIо морхаш а йолаш, доладеш йоачаш а йолаш, къилбаседа-малхбузехьара гIаьххьача бoараме мух а хьекхаш ха хила а фегара температура республике гIоала 1 градус шелалгара 4 градус йIовхалга кхоачаш, Грозне 1—3 градус йIовхал йолаш хила а тарлу. Кхоанен лоамех морхаш а йолаш, кхь-юкъе ехкаш а, 17 декабре хьаьшнайолча моттигашка йоачаш а йолаш. 18 декабре кхи-логахьча метте доаккха а доаллаш, малхбузехьара гIаьххьача боараме мух а хьекхаш ха хила а фегара температура бийсашка 2 градус шелалгара 3 градус йIовхалга кхоачаш. Дейенна 2—7 градус йIовхал йолаш хила а тарлу.

Метеостанци.

РЕДАКЦЕ АДРЕС: 364051 г. Грозный-51, Ленина урам 11 (3-гIа этаж). Телефонаш: редактора — 3-44-00; редактора чол — 3-38-11; бехктоахама секретара — 3-34-30; партийни вахаре культура отделий — 3-81-09; промышленностеа отдела — 3-42-30; юрта боахама отдела — 3-42-28; письмой отделий бухгалтерий — 2-08-71.

«Грозненский рабочий» издательства типографи, Революцен проспект 7/84.

АДРЕС РЕДАКЦИИ: 364051, г. Грозный, ул. Ленина, 11, (3-й этаж). Телефоны: редактора—3-44-00; зам. редактора—3-38-11; ответственного секретаря—3-34-30; отделов партийной жизни культуры — 3-81-09; отдела промышленности — 3-42-30; отдела сельского хозяйства — 3-42-28; отдел писем и бухгалтерии — 2-08-71.

Типография из-ва «Грозненский рабочий», проспект Революции 7/84.

[illegible] Заказ № [illegible]